

”Mä loistan kuin hämää”: Mielenterveys, luokka ja tunteet Maustetyttöjen sanoituksissa

Outi Norema
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Sosiaalitieteiden laitos
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Turun yliopisto
Huhtikuu 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin
OriginalityCheck-järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

NOREMA, OUTI: ”Mä loistan kuin hämärä”: Mielenterveys, luokka ja tunteet Maustetyttöjen sanoituksissa

Pro gradu -tutkielma, 60s.

Sosiologia

Huhtikuu 2021

Tiivistelmä

Julkinen puhe mielenterveyden haasteista on viime vuosina lisääntynyt, ja teeman kommentointi näkyy ja kuuluu myös populaarimusiikissa. Tässä tutkielmassa tarkoituksena on kuvata, miten mielenterveys, yhteiskuntaluokka ja tunteet jäsenyvät Maustetytöt-yhtyeen lyriikoissa. Tavoitteena on sosiaalitieteellisen kulttuurintutkimuksen ja uudemman luokkatutkimuksen keinoin hahmottaa, millainen kuva mielenterveyteen liittyvästä eriarvoisuudesta rakentuu tuoreemman populaarimusiikin teksteissä. Tutkimuksen aineistona on Maustetyttöjen kahden albumin sanoitukset, *Kaikki tiet vievät Peltolaan* (2019) ja *Eivät enkelitkään ilman siipiä lennä* (2020), jotka on analysoitu sekä sisällönanalyysin että diskursiivisen tekstianalyysin avulla.

Tutkimuksen tulosten mukaan mielenterveydestä ja luokasta kirjoitetaan Maustetyttöjen sanoituksissa useiden rinnakkaisten ja limittyvien diskurssien kautta. Terveyspoliittisessa diskurssissa korostuu psykiatrisen hoidon riittämättömyys ja kokemus ongelmien henkilökohtaisuudesta. Yksilöllisen tragedian diskurssissa keskeistä on mielenterveyden haasteita kokevan tulevaisuuden näköalattomuus: huonommuuden tunteet ja kokemukset saavat itsetuhoisuuden näyttämään ainoalta ulospääsymahdollisuutena vaikeasta tilanteesta.

Luokkaa tehdään näkyväksi mielenterveyden lisäksi päihteidenkäytön, varattomuuden ja elämän yleiseen epävarmuuteen liittyvän käyttäytymisen kautta. Talousdiskurssissa painottuu rahan puutteesta johtuvat ruumiilliset tuntemukset, mutta myös laajempi talouskeskeinen yhteiskuntakritiikki. Protestidiskurssissa avainasemassa on kamppailu keskiluokkaista aktiivista ja innostuneen yksilön kansalaisihannetta vastaan. Kuulumattomuuden diskurssissa ulkopuolisuuden kokemukset saavat kertojäänet tuntemaan itsensä arvottomiksi.

Tutkimus osallistuu sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen kiinnittyvään mielenterveyskeskusteluun. Tulosten perusteella Maustetyttöjen sanoituksissa tuotetaan sukupolvikokemus mielenterveydellisten haasteiden ja eletyn luokan kokemuksista. Lyriikoissa kuvataan sosiaalista ja yhteiskunnallista todellisuutta, jossa elämä pitäisi rakentaa yksilökeskeisten nykyihanteiden varaan, ja näissä kamppailussa ei ole varaa epäonnistua.

Asiasanat: Maustetytöt-yhtye, sanoitukset, mielenterveys, luokka, tunteet, kulttuurintutkimus

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
1.1 POPULAARIMUSIIKIN JA KULTTUURINTUTKIMUS	3
1.2 MAUSTETYTÖT JA SANOITUKSET TUTKIMUSKOHTENA	6
2 TEOREETTISET PAIKANNUKSET TYÖVÄLINEENÄ	8
2.1 MIELENTERVEYS KULTTUURISENA ILMIÖNÄ	8
2.2 LUOKKA ELETTYNÄ KOKEMUKSENA	13
2.3 TUNTEET JA AFFEKTIT	16
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
3.1 MAUSTETYTTÖJEN LYRIIKAT TUTKIMUSAINEISTONA	20
3.2 DISKURSSIANALYYTTINEN LÄHESTYMINEN	21
3.3 TUTKIMUSEETTINEN ARVIOINTI.....	24
4 MIELENTERVEYS MAUSTETYTTÖJEN SANOITUKSISSA	25
4.1 ITSEVASTUULLISUUS MIELENTERVEYDEN JA SAIRAUKSIEN KENTÄLLÄ	26
4.2 MIELENTERVEYDEN YLLÄPIDON OIKEUDENMUKAISUUS.....	30
5 LUOKKA JA TUNTEET MAUSTETYTTÖJEN SANOITUKSISSA	35
5.1 VAAKAKUPEISSA HENKILÖKOHTAINEN RAHAPUHE JA LAAJEMPI TALOUSKRITIIKKI	35
5.2 KAMPPAILUA NORMATIIVISTA KESKILUOKKAISTA KUNNOLLISUUTTA KOHTAAN.....	41
5.3 ULKOPUOLISUUS ONNELLISUUS- JA LUOKKAYHTEISKUNNASSA.....	44
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
LÄHTEET	55

1 Johdanto

Halvasta kaljasta, reseptivapaista särkylääkkeistä, mielisairaalan osastolle joutumisesta ja lottoamisesta laulaneet sisarukset Anna ja Kaisa Karjalainen toivat suomalaisen rockin ahtaalle leikkikentälle jotain aivan uutta, mutta silti kaikille tuttua. (Voima 2020).

Maustetyttöjen nousu sekä kriitikoiden että kansan suosioon on ollut yksi vuoden 2019 ilmiö. – Eleetön ja karu suomalaisen mielenmaiseman maalaaminen on tuntunut soittavan kansan syvien rivien sydänten kieliä ja saanut vahvaa vastakaikua. (Helsingin uutiset 2020).

Maustetytöt on suomalaisten suosioon muutama vuosi sitten noussut iskelmä-, rock- ja popmusiikin tulokas, joka vetoaa henkilökohtaisilta kuulostavilla sanoituksillaan. Maustetytöt sanovat Ylen haastattelussa ”että kappaleiden aiheet tulevat urbaanista ympäristöstä, – omasta ja lähipiirin elämästä ja siitä, mitä on nähnyt ja kokenut” (Yle 2019). Kappaleet käsittelevät kokemuskertomuksellisin keinoin tunteita, kuten rakkautta ja yksinäisyyttä sekä ylipäänsä ajankuvallisesti sitä, millaisena yhteiskunta nykypäivänä näyttäytyy. Kuulin Maustetyttöjen melankolista musiikkia ensimmäisen kerran Susanna Vainiolan Popradio-ohjelman kautta, ja minua alkoi välittömästi itkettää.

toiset kerää postimerkkejä ja toiset rahaa
minä kerään vaan yskänlääkepulloja
maailmalta päivittäin saan selkään, vaikken tarkoitakaan pahaa
vedän puoleeni vain juoppoja ja hulluja
näköjään taas mennään osastolle ambulanssilla
kun nämä penkit tuntuu jotenkin jo tutulta
enköhän halutessani sielläkin löydä tien katolle
maassa minuakin jaksaa odottaa multa (”Se oli SOS”, *Kaikki tiet vievät Peltolaan*)

Surumieliset lyriikat ovat omaa luokkaansa herättämään affektiivisiä reaktioita. Myöhemmin mietin, minkälaiseen kapitalistiseen kulttuuri- ja viihdeteollisuuteen popmusiikki kytkeytyy ja mietin, saako tällaiselle populaarimusiikkiyhtyeen esittämälle itsetuhoisuuspuheelle nauraa. Näiden ristiriitaisten tunteiden inspiroimana päätin pureutua pro gradu -tutkielmassani Maustetytöt yhtyeen julkaisemaan lyyriseen tuotantoon. Lyriikoita tarkastelemalla etsin vastauksia tutkimuskysymykseeni, *miten mielenterveys ja luokka merkityksellistyvät Maustetyttöjen sanoituksissa, ja miten tunteet kiinnittyvät tähän?*

Vaikka Maustetyttöjä on vaikea paikantaa yhteen tiettyyn musiikin genreen, on joitakin piirteitä tunnistettavissa. Iskelmä- ja pop-genrelle tyypillistä on pelkistetty maailmankuva ja kuulijan mahdollisuus samaistua tarinaan tai tarinan henkilöihin (Heikkinen 2020, 312). Nämä seikat selittävät myös Maustetyttöjen musiikin suosiota. Populaarimusiikki reflektoi ja kommentoi nykyhetken kulttuuria: se osallistuu sosiaaliseen todellisuuteen liittämällä yhteen yksilöiden kokemukset ja yhteiskunnan. Se, mitä tämä suhde saa aikaan ja millä tavalla on omanlaisensa ja kiinnostava tutkimuskohde. Maustetytöt osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun, ja tuottavat kulttuurisia ymmärryksiä mielenterveydestä, luokasta ja tunteista, ja on siksi sosiologisesti mielenkiintoinen aihe.

Puhe mielenterveydestä on viime vuosina lisääntynyt ja teeman ajankohtaistuminen näkyy tällä hetkellä myös musiikissa. Maustetyttöjen kappaleissa syödään masennuslääkkeitä ja käsitellään itsemurhaa, mikä kertoo osaltaan voimakkaasti latautuneista kulttuurisista mielikuvista. Koska aineistoni julkaisuajankohta ajoittuu 2010-luvun loppuun, käytän työssäni eniten mielenterveyden käsitettä esimerkiksi mielen sairauden sijaan. 2000-luvulla on eletty psykiatrisen murroksen värittämää aikaa, ja keskustelu on painottunut mielenterveysongelmien kasvuun ja diagnoosit ovat tulleet osaksi arkikeskustelua (Brinkmann 2016; Jäntti, Heimonen, Kuuva & Mäkilä 2019, Kinnunen 2020, 13). Ajattelen, että kulttuuriset käsitykset mielenterveydestä tai sairastamisesta ovat yhteiskunnallisista muutoksista muuntuvia (vrt. Honkasalo 2008, 7) ja sosiaalisessa kanssakäymisessä rakentuvia (vrt. Kinnunen 2020, 11).

Kulttuurintutkimuksellinen näkökulmani lähtee mielenterveyden kulttuuristen käsitysten ja merkitysten lisäksi luokan elämisen parista. Tutkielmassani sovellan sosiologi Beverley Skeggsin (2014; 1997) inspiroimaa luokan analyysiä, joka lähestyy luokkaa elettyinä kokemuksena. Vaikka Maustetyttöjen lyriikoissa ei puhuta luokasta suoraan, pyrin aiempien tutkijoiden tavoin (esim. Anttila, Kauranen, Launis & Ojajärvi 2016) lukemaan sen esiin muiden asioiden ääreltä. Luokan esiintuomisella voi pyrkiä tekemään näkyväksi sen, että yhteiskunnassa on resursseja, joita arvostetaan, mutta joihin kaikilla ei ole samanlaista pääsyä (Järvinen & Kolbe 2007, 10).

Kulttuurisessa luokkatutkimuksessa ajatellaan, että luokka on läsnä kaikessa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja sen uusintaminen tulee arkipäivän toiminnoissa jatkuvasti esiin. Tästä lähtökohdasta on viime vuosikymmeninä inspiroiduttu myös Suomessa, jossa luokka on kätkeytynyt sekä historiallisista syistä että yksilökulttuurin vaikutuksesta. Luokkaa on tarpeen tutkia, vaikka se jää helposti yksilöllisyyttä korostavassa yhteiskunnassa piiloon. Tässä tutkielmassa en määrittele sanoitusten kertojaa tai lyriikoiden muita toimijoita tarkkoihin luokka-kategorioihin, kuten usein

sosiologisessa luokka-analyysissä on tapana, vaan olen kiinnostunut luokan diskursiivisesta ja tekstuaalisesta rakentumisesta. Diskurssit ovat tapoja puhua, ajatella, kokea, jäsentää – ja tässä tapauksessa myös kirjoittaa ympäröivää todellisuutta: ne tuottavat merkityksiä valitusta kohteesta (ks. esim. Karkulehto & Rossi 2017, 11).

Tässä tutkimuksessa myös tunteilla on oma osuutensa. Kulttuurintutkija Sarah Ahmedin (2018, 19–23) mukaan tunteet ja affektit ovat merkittävässä roolissa, siinä miten reagoimme toisiin ja itseemme. Tunteet ovat liikkuvia ja ne liikuttavat meitä. Affektit taas ovat kehollisia reaktioita, jotka saavat tunteita aikaan: musiikki voi laukaista kehossa voimakkaita tunteita tai tuntemuksia (Richardson, Välimäki, Heinonen, Jytilä, Meretoja & Torvinen 2014, 25). Ahmed (2018, 5–8) pitää affektien ja tunteiden eroa häilyvänä, koska aiemmat elämäkokemuksemme vaikuttavat affekteihimme. Ahmedin affektiteorian lähtökohtiin tukeutuen tarkastelen ja kuvaan sitä, mikä on tunteiden ja affektien vaikutus sosiaalisen ja kulttuurisen eriarvoisuuden synnyssä.

Musiikkikappaleiden lyriikat kuten muutkin tekstit ovat aina monimerkityksisiä, ja nämä merkitykset syntyvät tekstiä luettaessa – tai tässä tapauksessa pääasiallisesti kuunneltaessa. Sama teksti voi eri lukijoille merkitä eri asioita. (Lehtonen 2000, 187.) Lähestymistapani tutkielmassa on teoreettinen. Kontekstilla on tutkimuksessa suuri merkitys, joten aloitan tutkielmani esittelemällä kulttuurintutkimuksen ja populaarimusiikin aiempaa tutkimusta ja soveltamani teoreettisia työkaluja (luvut yksi ja kaksi). Luvussa kolme esittelen tutkimuskysymykseni, käyn läpi aineistoni ja menetelmälliset valinnat sekä tarkastelen tutkimuseettisiä ratkaisuja. Luvuissa neljä ja viisi analysoin Maustetyttöjen levyillä julkaisemia kappaleita (20 kpl) mielenterveyden, luokan ja tunteiden näkökulmista sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin keinoin jäsentäen niistä merkittävimpiä diskursseja sekä keskeisiä teemoja. Tämän jälkeen, luvussa kuusi, esitän tutkimustulokseni ja sen, millaisia vaikutuksia tutkimuksessani selvinneille merkityksillä on.

1.1 Populaarimusiikin ja kulttuurintutkimus

Sosiologiassa ”kulttuuri” ajatellaan symbolisten merkitysten järjestelmänä ja näiden merkitysten uudelleen muotoiluna ja käyttämisenä: kulttuuri on tapa elää, joten kulttuurin läsnäolo voidaan havaita kaikkialla (Kotarba 2017, 9). Populaarikulttuurin tuotteet (kuten musiikki) kertovat yhteiskunnasta kommentoiden ja tekemällä näkyväksi sitä, mikä saattaa jäädä keskusteluissa muuten paitsioon. Kuten sosiologiassa, myös kulttuurintutkimuksessa nähdään, että yhteiskunta rakentuu

merkityksistä, ja on sosiaalisuuden kyllästävä: tutkimuksen kohteena on arkinen ja tavanomainen yhteiskunnallinen todellisuus (Lehtonen 1994, 16–17).

Kulttuurintutkimus (engl. cultural studies) on poikkitieteellinen, akateemisia rajoja rikkova tutkimushaara ja sen kohteena on koko nykyhetken kulttuurinen todellisuus. Kulttuurintutkimuksessa kulttuuria ja yhteiskuntaa ei pidetä erillisinä, vaan toistensa osatekijöinä. Se on kokemusten ja puhetaiposten erittelemistä, ja modernin maailman kriittistä tutkimista. Se ei kuitenkaan ole sisäisesti yhtenäinen tieteenala, vaan sisältää mitä moninaisempia suuntauksia ja kiinnostuksen kohteita (Lehtonen 1994, 14–18.)

Kiistanalaisuutta on aiheuttanut kulttuurintutkimuksen poliittisuus, jota edustavat ainakin Stuart Hall ja Lawrence Grossberg (ks. Lehtonen 1994, 13). Heille poliittisuus tässä yhteydessä tarkoittaa Lehtosen (emt.) mukaan sitä, että kulttuurintutkimuksella olisi merkitystä tutkimilleen kulttuurisille käytännöille. Toisaalta kiistanalaisuutta on aiheuttanut kulttuurintutkimuksen monitieteisyys ja sen menetelmien tulkitsevuus ja arvottavuus, vaikka se näkeekin kulttuurin laajempaan ilmiönä pelkän korkeakulttuurin sijaan. Kulttuurintutkimuksessa ajatellaan, että kaikenlaisia kulttuurisen tuottamisen muotoja tulisi tutkia suhteessa paitsi muihin käytäntöihin myös yhteiskunnallis-historiallisiin rakenteisiin. Lisäksi 1990-luvulta lähtien kulttuurintutkimus on saanut paljon vaikutteita feministisestä traditiosta, erityisesti henkilökohtaisten ulottuvuuksien huomioonottamisen tärkeydestä. (Lehtonen 1994, 17.)

Kulttuurintutkimuksen kiistanalaisuuteen akateemisen ja ei-akateemisen maailman rajalla vastataan tutkijan paikantamisen strategialla (Lehtonen 1994, 18). Esimerkiksi Stuart Hall kirjoittaa strategiastaan näin: ”Me puhumme aina joltakin paikalta, mitenkään muuten ei voi puhua. Ei ole mitään yleispätevää hallitsevaa totuutta, jota voisi lähestyä yleisellä tasolla ja joka antaisi takeet jonkin kulttuuriarvon ajattomuudesta.” (Hall 1992, 320). Tutkijana vaikutan sekä tutkimuksessa että tutkimuskohteeseeni. En siis vain tarkastele Maustetyttöjen sanoitusten merkityksiä, vaan myös tuotan niitä itse (vrt. Leppänen & Rojola 2004, 84; Lehtonen 2000, 9).

Musiikki on osa arkea läntisissä mediayhteiskunnissa. Musiikkia paitsi kuunnellaan, myös kuullaan paljon ympäri-ilman varsinaista valintaa. Musiikki auttaa meitä järjestelemään elämäkokemuksia ja tekee niitä ymmärrettävämmäksi (Kotarba 2017, 2). Koska musiikki on olennainen osa elämää, myös kiinnostus populaarimusiikin tutkimusta kohtaan on kasvanut lähimenneisyydessä (ks. esim. Aho & Kärjä 2007). Marko Ahon ja Antti-Ville Kärjän (2007) toimittama teos *Populaarimusiikin*

tutkimus esittelee historian, kulttuurin ja taiteen tutkimuksen lähtökohdista ponnistavan populaarimusiikin yleisesityksen, kun taas brittiläisen kulttuurintutkija Lawrence Grossbergin (1995) klassikkoteos *Mielihyvän kytkennät, risteilyjä populaarikulttuurissa* tarjoaa näkökulmia populaarin affektiivisuuteen, ja ajatuksia siihen, minkälaisella tarmolla ihmiset kiinnostuvat asioista tai kiinnittyvät tiettyihin ilmiöihin, ja kuinka paljon asiat heille merkitsevät (1995, 27–28).

”Populaarin” määrittelemisen on käsitteen pitkän historian vuoksi haastavaa. Latinankielen sana *populus* tarkoittaa kansaa, ja *popularis* ihmisille kuuluvaa. Populaarilla on ajanjaksosta riippuen viitattu joko tavanomaiseen tai alempiarvoiseen kansaan, mutta myös kansansuosioon tai yleisesti hyväksytyyn. Populaaria on verrattu taiteeseen ja toisaalta kansanperinteeseen, mutta sitä on aina pidetty esteettisesti vähäpätöisenä. (Aho & Kärjä 2007, 11, 15.)

Kulttuurintutkimus on edesauttanut populaarikulttuurin hyväksymistä akateemiseksi tutkimuskohteeksi (Lehtonen 1994, 13). Grossbergin (1995, 24) mukaan populaarikulttuuria voidaan ajatella alueena, jossa jäsenetään todellisuutta olemassa olevien valtasuhteiden sisällä. Hän tarkoittaa tällä sitä, että populaarikulttuuri on alue, jossa ihmiset toimivat ja hakevat paikkaansa maailmassa ymmärtääkseen elämäänsä paremmin ja tehdäkseen siitä paremman. Populaarikulttuurin suhdetta politiikkaan voidaan tarkastella Grossbergin (emt. 230) mukaan kulttuurin merkitsevyyden kautta. Sen, miten henkilökohtaisten makujen ja mielihyvien alueet kytkeytyvät sosiaalisiin ja poliittisiin areenoihin. Populaarikulttuurin ”määrä” (lainausmerkit lisätty, sillä epäselvää miten mitataan) kasvoi 1900-luvulla, ja liittyi osittain siihen, että joukkotiedostuksesta tuli uusi levityskanava. Populaarikulttuurin ”massoittuminen” tarkoitti siis kulttuuristen kulutusprosessien uudelleenjärjestelyä, sillä nyt suuri osa väestöstä asettui kulttuuriselle näyttämölle sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Tämä laajentuminen edesauttoi kulttuurin kapitalisoitumista ja sääntelyä. Lisäksi, uudenlaisen viestinnän seurauksena populaarikulttuuri arkipäiväistyi ja muuttui muotoon, jolta oli jokseenkin mahdoton välttyä. (Grossberg 1995, 231.)

Populaarimusiikki ei ole vain tietynlaista musiikkia, vaan suuri osa länsimaisesta nykymusiikista määritetään populaariksi (Aho & Kärjä 2007, 8). Populaarimusiikkia tuotetaan teollisen massamedian ehdoilla (Kotarba 2017, 12), mutta sen takana on aina paitsi ihmisyhteisö myös historiallinen jatkumo. Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat musiikkiin. Populaari syntyy jatkuvassa vuorovaikutuksessa *kaikkeen* musiikkiin (Aho & Kärjä 2007, 8, kursiivi alkuperäisessä lähteessä.) Populaarimusiikki on väline, joka antaa meille mahdollisuuden tarkastella maailmaa ja itseämme kriittisesti tavoilla, jotka rikastuttavat ymmärrystämme sosiaalisista jaoista (Peddie 2020). Musiikki

kertoo ajastamme, ja tässäkin tutkimuksessa tarkoituksena on eritellä populaarimusiikin merkityksiä ja tarkastella niiden yhteyksiä sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen todellisuuteen.

Musiikintutkimuksessa musiikissa syntyvä ääni nähdään elävänä todellisuutena. Tällä tarkoitetaan, että ääni ymmärretään ensisijaisesti kokemuksena, mutta samaan aikaan sen ajatellaan kytkeytyvän sosiaaliseen ja historialliseen kontekstiin. Ääni saattaa nykyhetken refleктоimisen lisäksi myös onnistua kertomaan jotakin välittömien havaintojen ulkopuolelta. (Richardson, Välimäki, Heinonen, Jytilä, Meretoja & Torvinen 2014, 24–25.) Musiikin kulttuurista luonnetta kuvastaa ihmistenvälisyys sekä musiikin syntyminen joissakin tietyissä olosuhteissa. Musiikki on siis paitsi affektiivinen ja esiintyjien toiminnan kautta välittynyt, myös normeja ja tiettyjä perinteitä haastava sekä aika- ja paikkasidonnainen. (Richardson et al. 2014, 26–27.) Richardsonin ym. (2014, 25) mukaan affektit ovatkin mahdollisesti pääasiallisin syy siihen, että musiikkia kuunnellaan: musiikki synnyttää ja saa aikaan ihmisten kehoissa voimakkaita tunteita ja kokemuksia. Musiikki myös ikään kuin liittää ihmiset ympäristöön, jolloin musiikilliseen kokemukseen on helpompi samaistua (emt. 28). Voidaankin pohtia, onko Maustetyttöjen surumielinen musiikki suomalaiselle yhteiskunnalla tyypillistä juuri siitä syystä, että sopii ”pohjoiseen” vakavamieliseen ja flegmaattiseen mielenmaisemaan.

1.2 Maustetytöt ja sanoitukset tutkimuskohteena

2010-luvun lopun populaarimusiikin yhtye Maustetyttöjen sanoitukset kertovat melankolisesta maisemasta, jossa haaveillaan kuolemasta ja ollaan surullisen lohduttomia. Suruteema näkyy myös uusimman levyn kansitaiteessa, jossa suruvaippa-perhosta pitelevä hahmo makaa ruumisarkussa valkoisten hautajaisliljojen ympäröimänä. Yhtye käsittelee sanoituksissaan yhtäältä mielenterveyden horjumista ja toisaalta tavanomaisen arjen varjopuolia. Kappaleiden tekstit ovat pääosin laulaja ja kosketinsoittaja Kaisa Karjalaisen käsialaa, ja sovitukset he ovat tehneet yhdessä yhtyeen kitaristin ja taustalaulaja Anna Karjalaisen kanssa.

Maustetytöt voidaan katsoa kuuluvan suomalaiseen lauluiskelmän genreen, ja he myös kertovat keikoilla ”soittavansa humppaa”. Nykysuomen etymologisen sanakirjan mukaan iskelmällä tarkoitetaan yksinkertaista ja helposti mieleen tarttuvaa sävelmää, joka on usein vain hetkellisesti suosittua (Häkkinen 2004). Maustetyttöjen musiikkiin vaikuttaneen Juice Leskisen kerrotaan kuvailleen iskelmämusiikin merkitystä viihdyttäjänä ja turruttajana: iskelmä antaa ajattelemisen aihetta, lohduttaa yksinäistä ja tarinoi maailmasta jopa neuvonantajana (ks. Heikkinen 2020, 296).

Iskelmämusiikin on kuitenkin nähty myös passivoivan ihmisiä yhteiskunnallisesti ja henkisesti (ks. Alasuutari 1996, 208).

Rytmiset kertosäkeet ja tanssittavat melodiat liittävät Maustetytöt iskelmä- ja popmusiikin, mutta myös rockmusiikin genreen. Musiikin määrittelyminen yhteen tiettyyn genreen on mahdotonta, mutta genret ovat keskeisiä tapoja musiikin jäsentämiseen ja musiikin merkityksellistämiseen (Leppänen & Rojola 2004, 77). Leppäsen ja Rojolan mukaan genret ovat paitsi sukupuolittuneita, myös rakentavat sukupuolta. Maustetytöt omalla tavallaan rikkoo rock-elämäntapaan liittyvää maskuliinisuutta, ja toisaalta uusintaa pohjois-eurooppalaiselle tyypillistä kevyen viihdemusiikin tyyliä ja alkoholin liikakäytön kuvaamisella myös uusintaa perinteistä miestapaista musiikkikulttuuria. Musiikin merkityksellistäminen tapahtuu siis kulttuuristen ja musiikillisten tietojen ja kokemusten kautta, jolloin myös luokka, ”rotu”¹ ja sukupuoli kietoutuvat mukaan musiikin rakentamaan todellisuuteen (emt. 78).

Rocklyriikkaa tutkineen Atte Oksasen (2007, 160) mukaan musiikin lyriikka tutkimuskohteena on haastava, sillä tekstuaalisen analyysin lisäksi on sivuttava jollain tapaa musiikkia, sen tuottamista ja esittämistä. Hän ehdottaa ratkaisuksi käsitellä kolmea eri näkökulmaa: sosiaalisen ulottuvuuden mukaan ottamista eli sitä millaiseen yhteiskuntaan yhtye on syntynyt, sitä millainen yhteys lyriikoilla on yhtyeen esiintymisiin, imagoon ja tyylikeinoihin sekä sitä, miten sanoitukset ovat historiallisessa suhteessa aiempaan lyriikkaan. Oksasta mukaillen pyrin tässä tutkielmassa huomioimaan sosiaalisen ulottuvuuden, sekä sivuan jossain määrin sanoitusten suhdetta yhtyeen henkilökuvaan ja esiintymiseen sekä aiempaan pop- ja rockhenkiseen lyriikkaan. Lyriikoiden puolesta Maustetyttöjen voidaan tunnistaa seuraavan ainakin jossain määrin Leevi and the Leavingsia, ja tämän he ovat myös haastattelussa kertoneet (esim. Voima 2020). Esimerkiksi huumorin käyttö Maustetyttöjen sanoituksissa on jollain tapaa tunnistettavissa myös aiemmassa tutkimuksessa esiin tuodusta Gösta Sundqvistin tyylistä: toisinaan ilottelevaa ja puhdasta ja toisinaan hyvin vakavaa (ks. Vuoristo 2010).

Laulujen sanoituksiin viitataan työssäni sanoilla lyriikat, sanoitukset tai tekstit, ja käytän runon puhujan sijaan kertojaäänäen käsitettä. Runoudessa toistoa käytetään tyylikeinona, ja ilman tarkkaa harkintaa se saattaa saada tekstin heikompileatuiseksi (Oksanen 2007, 168). Pop-lyriikka taas koostuu toistosta, joka tekee sen tulkinnasta haastavampaa. Kuten monilla pop-yhtyeillä, myös Maustetyttöillä on kappaleita, joissa kappale rakentuu muutamalle ydinajatukselle ja kappale perustuu usein

¹ ”Rotu” sosiaalisena konstruktiona, ei biologisena ilmiönä.

toistuvalla kertosäkeellä. Kuten Oksanen (2007, 168) osuvasti toteaa, varsinkin tällaisten kappaleiden sanoitusten tunnelma on lähes mahdoton saavuttaa ilman musiikkia. Esittelen aineistoani ja analyysiin liittyviä valintojani tarkemmin tutkimuksen toteutus-luvussa.

2 Teoreettiset paikannukset työvälineenä

2.1 Mielenterveys kulttuurisena ilmiönä

Mielenterveyteen ja –sairastamiseen liittyy jotakin monimerkityksistä, jota on vaikea sanallistaa. Kulttuuriset mielikuvat mielen sairastamisesta ovat jännittyneitä, ja jo kulloiseenkin tilanteeseen sopivan termin valitseminen on hankalaa. Yliopistokontekstissa puhutaan kulttuurisesta mielenterveystutkimuksesta tai hulluustutkimuksesta (engl. Madness Studies), ja nämä paikantuvat yleensä humanistis-yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen (Kinnunen 2020, 9–10; Jäntti ym. 2019, 11.) Tässä tutkimuksessa käytän ”hulluuden”, mielen sairauksien tai sairastamisen sijaan mielenterveyden käsitettä, koska aineistoni paikantuu tiettyyn aikakauteen ja ajanjaksoon, jolloin puhe mielenterveydestä käy vilkkaana. Määrittelen mielenterveyden kulttuurisena ilmiönä, joka rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (vrt. Kinnunen 2020, 11) ja johon yhteiskunnalliset muutokset peilautuvat (vrt. Honkasalo 2008, 7). Mielenterveyteen liittyviä nykykeskusteluja ovat sosiologisesti tarkastelleet Ilpo Helén et. al (2011), Sanna Rikala (2013; 2018) sekä Anna Alanko (2017). Perinteen- ja kulttuurintutkimuksen puolella mielenterveyspolitiikan tapahtumarikasta lähihistoriaa on tarkastellut Anna Kinnusen (2020).

Tiivistetysti sanoen, mielen sairaudet tai sairastaminen nousivat 1900-luvun alkupuolella huomion kohteeksi erityisesti (rotu)hygieenisen keskustelun yhteydessä. Keskustelulle tyypillistä oli jakaa ihmisiä terveisiin ja hyödyllisiin sekä sairaisiin ja kuormittaviin, ja tämän kautta yhteiskunnan kannalta arvokkaisiin ja arvottomiin. Tämä näkemys antoi omalta osaltaan pontta myös mielisairaalahoidon vähentämiseen. (ks. tarkemmin Kinnunen 2020, 81, 87–88.) Psykiatrisen sairaalahoidon vähentämiseen tähtäävää yhteiskuntapolitiikka on lähtöisin sotien jälkeisestä ajasta. Taustalla vaikuttivat kansalaisoikeusliikkeet, psykiatrian ja psyykelääkkeiden kehittyminen kuin myös talouteen liittyvät kysymykset. Sairaalahoitoa vähentämisestä alettiin Suomessa keskustella muiden pohjoismaiden tavoin verrattain myöhään, vasta 1970-luvun lopulla. Kansalaisoikeuksia ajava Marraskuun liike toi ensimmäisenä esiin kritiikin mielenterveyspotilaiden ja asunnottomien institutionaalista hoitoa kohtaan. Tämä kritiikki kohdistui laajemmin ”poikkeavien” leimaamiseen. Taustalla vaikutti myös sosiaalipsykiatrisen tieteenalan muotoutuminen, joka korosti sosiaalisen ympäristön vaikutusta mielenterveyteen. Psykiatristen ongelmien taustalla nähtiin nyt sosiaaliset syyt

yksilöllisten tekijöiden sijaan: yhteiskunta vaikutti mielenterveyden horjumiseen ja sairaalan sulkemisella pahennettiin tilannetta. (ks. Alanko 2017, 21–22.) Psykiatrisen sairaalahoidon purkamisen ja avohoidon vahvemman painotuksen myötä sairaalavuodepaikkojen määrä on ollut laskusuuntainen erityisesti 1980-luvulta lähtien (Helén ym. 2011, 13; Alanko 2017, 23). Sairaalaapaikkojen tilalle on tullut erimuotoisia kuntoutus- ja asumispalveluyksiköitä, (Jäntti 2019, 160; Salo 2011, 281) ja mielenterveyskuntoutujien määrät näissä ovat lisääntyneet (Alanko 2017, 23). Vaikka sairaalahoitoa on onnistuttu vähentämään, hyvinvointivaltion on osoitettu kasvattaneen eriarvoisuutta: talouslähtöiset palvelut sekä työsuhdeperustaiset palvelut ovat lisänneet kuilua sosioekonomisten ryhmien välillä (ks. Alanko 2017, 26–27).

Psykiatriset diagnoosit ovat tulleet 2000-luvulla osaksi arkikeskustelua ja ongelmien määrittelyä (esim. Kinnunen 2020, 98–99). Ne ovat keskeisiä vaikuttumia sosiaali- ja terveystieteissä päätöksenteossa, mutta myös mediassa, taiteessa ja populaarikulttuurissa (Brinkmann 2016; Jäntti ym. 2019). Populaarimusiikissa mielenterveysteema ei ole aivan uusi, mutta kasvattaa edelleen suosiotaan ja voidaan ajatella, että musiikki tarjoaa julkista tilaa mielen sairauksien, esimerkiksi juuri masennuksen, käsittelylle.

Käsitys masennuksesta ei ole ollut selvärajainen. Sosiaalitieteissä masennusta saatetaan selittää esimerkiksi naistapaisuudella ja itsen määräämisen painottamisen seurauksilla: riittämättömyyden tunne syntyy henkilökohtaisen vastuun liian suuresta kuormasta ja näitä tunteita kokevat usein juuri monet yhteiskunnan vastuullisimmista jäsenistä (Julkunen 2007, 243). Työssään uupuvat naiset esimerkiksi sinnittelevät työssä mahdollisimman pitkään, jolloin uupumus- ja masennusoireilu pahenee entisestään – he eivät kuitenkaan kuormitu ainoastaan työpaineista vaan myös kamppaillessaan masennusdiagnoosia vastaan (Rikala 2013).

Anna-Stiina Mäkilä (2019) käsittelee masennuksen määrittelyä kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta, ja osoittaa miten masennus on diskursiivisesti tuotettua ja jatkuvan muutoksen tilassa. Radikaalein muutos masennuksen määrittelyssä tapahtui vuonna 1980, kun Yhdysvaltain psykiatrian yhdistys muutti DSM-luokitusta² oireperustaiseksi ja sairauden etiologia sekä kokijan elämänhistoria jätettiin huomiotta, ja luotiin diagnosointiin uusi luokka *vakava masennustila* (Mäkilä 2019, 283, kursiivi lähteessä; Helén ym. 2011, 32). Kun asiantuntijaymmärrys diagnooseista on siirtynyt

² DSM-luokituksella tarkoitetaan Yhdysvaltalaista psykiatrista diagnoosijärjestelmää, jota mukaillaan myös suomalaisessa tautiluokituksessa (esim. Mäkilä 2019, 283–284).

arkiseen kielenkäyttöön (ja psykiatrinen diskurssi alkaa jäsentää epänormaalia ja normaalia) seuraa, että mielenterveyttä paitsi ymmärretään, myös hallitaan asiantuntijatiedolla (Jantti ym. 2019, 25–26).

Kieli luo tulkintoja kokemuksista, ja kietoutuu masentuneiksi luokiteltujen ihmisten käsityksiin omasta identiteetistä (Mäkilä 2019, 284). Psykologian oppimateriaaleja tarkastelevassa tutkimuksessaan Mäkilä tuo esiin, miten kirjava joukko tuntemuksia masennukseen liitetään. Selvimmin tutkituista viime vuosisadan lopun materiaaleista erottuu *itseen kohdistuva negatiivisuus*, joka vakiintui masennuksen määrittäjäksi samaan aikaan, kun masennus lisääntyi ja muuttui yhteiskunnallisen huolen aiheeksi. (emt. 298–299, kursiivi oma.)

Elämällä psykofarmautteisessa yhteiskunnassa viitataan siihen, että suuri osa väestöstä teollistuneissa länsimaissa käyttää päivittäin tai silloin tällöin jotakin psyykelääkettä (ks. Hautamäki, Helén & Kanula 2011, 70). Vuosittain yli puoli miljoonaa suomalaista käyttää psyykenlääkkeitä ainakin lyhyen ajan (ks. Alanko 2017, 31). Keskushermostoon vaikuttavien lääkkeiden käyttö on moninkertaistunut 1960-luvulta lähtien, ja masennuslääkkeet nousivat käytetyimmäksi psyykenlääkkeeksi 2000-luvulla. Käytetyimmät lääkkeet ovatkin osa laajempaa mielenterveystyötä. Ne käsitetään nykyään sekä potilaiden että lääkäreiden näkökulmasta keinoiksi ennaltaehkäistä ja vähentää sairastumista sekä apuvälineeksi tunteiden ja käyttäytymisen sääntelyyn. Taustalla on jossain määrin ollut markkinaperustainen lääketieteellisyys, mutta myös länsimainen käsitys siitä, että elämän ja terveyden kontrollointi on kiinni omista valinnoista. Biologinen lääkehoito tarjoaa helpoimman – ja nopeimman – keinon hallita henkilökohtaista elämää (Hautamäki ym. 71, 99–102.)

Riskien ennakointiin liittyvän ajattelun on tulkittu (ks. Helén ym. 2011, 36) vaikuttavan masennuksen yleistymisen taustalla. Esimerkiksi masennusoireet on Suomessa nähty itsemurha-alttiutta lisäävänä tekijänä aina 1980-luvun itsemurhien ehkäisyprojektista lähtien: riskejä alettiin tutkia väestötasolla, jotta todennäköisesti tapahtuvia asioita voitaisiin ennakoida ja ehkäistä. Riskitarkastelu mahdollisti väestötasoisien sairastavuusriskin kääntämisen yksilötasolle, jossa tietyt kliinisissä seuloissa ja mittareissa esiin tulleet oireet ajatellaan jo masennushäiriöksi, vaikka epidemiologisesta näkökulmasta ne osoittavat vasta alttiutta sairastua. (Helén ym. 2011, 36–37.) Kuten Brinkmann (2016, 3) toteaa, vaikka erilaiset masennusseulat ja -mittarit toimivat tärkeänä apuvälineenä sairauksien tunnistamisessa, on tärkeää varoa niiden kapealaisuutta.

Kulttuurista käsitystä mielenterveydestä voidaan jaotella muun muassa sen mukaan, kuka on katsojana. Hirvijärvi-Okkosen (2013) mukaan ulkopuolelta katsovat näkevät, että mielenterveyttä on

normaalius ja tasapaino, joka näyttäytyy paitsi itsestään huolehtimisena myös yhteiskunnassa ja sosiaalisissa suhteissa selviytymisenä. Läheltä katsovat taas näkevät, että mielenterveyttä on kyky hyväksyä itsensä, ja silloin mielenterveys näyttäytyy sosiaalisten suhteiden ylläpitämisenä. Katsojat, joilla on omakohtaista kokemusta mielenterveyden haasteista tai ovat omaisia näkevät, että mielenterveyttä on se, ettei ole mielenterveyteen liittyviä ongelmia ja että ihmiselle on kyvykkyyttä toimia arjessa ja sosiaalisissa suhteissa.

Maanmielen (2019) mukaan jo psykiatriseen sairaalaan joutuminen on usein häpeää aiheuttava kokemus. Analyysissaan suomalaisten ”mielisairaalamuistoista” hän nostaa esiin potilaiden häpeän tunteet, joissa stigma on rakentunut omaan identiteettiin). Häpeä kytkeytyy hoidossa esiin tuleviin valtarakenteisiin ja pakkokeinoihin, kuten eristämiseen ja vastentahtoiseen lääkitsemiseen, sekä hidastaa toipumisprosessia. Läheisten muistoissa tulee esiin myös näkemys häpeän ylisukupolvisesta siirtymästä. Maanmielen (2019, 181) mukaan sairaaloiden mielenterveyspalveluiden hoidon parempi laatu, pakkotoimien vähentäminen, traumataustan huomioiminen ja omaisten tukeminen toimisivat paremmin häpeän lievittämisessä kuin ”häpeän purkuun tähtäävät kampanjat”, jotka usein tarkoituksetta lisäävät mielenterveyskuntoutujien toiseutta.

Mielenterveyttä voidaan tarkastella myös stressin kokemisessa ja/tai jo lapsuuden elinolosuhteissa. Peggy A. Thoits (2010) tuo esiin viisi näkökulmaa. Ensimmäiseksi Thoits nostaa esiin sen, miten jatkuvat kuormitukset vaikuttavat trauma ja voimakkaammin mielenterveyteen, sen miten lapsuuden ja aikuisuuden traumakokemukset voimistavat stressin tunnetta sekä sen, miten nämä kolme (traumat, negatiiviset tapahtumat, kuormittuminen) yhdessä vaikuttavat enemmän mielenterveyteen kuin yksittäiset tapahtumat. Toiseksi, altistuminen stressille jakautuu eriarvoisesti: mielenterveysongelmia esiintyy enemmän naisilla, nuorilla, nuorilla aikuisilla, rodullistetuilla, naimattomilla ja matalassa luokka-asemassa olevilla. Kolmanneksi sen, miten syrjivä käyttäytyminen vahingoittaa mielenterveyttä: marginalisoidut ryhmät kuten naiset, rodullistetut tai etniset vähemmistöt, seksuaalivähemmistöt ja esimerkiksi ylipainoiset kokevat syrjintää ja se on voimakkaasti yhteydessä paitsi kroonisiin sairauksiin ja huonoksi koettuun terveyteen, myös psyykkiseen stressiin, ahdistushäiriöihin ja vakavaan masennukseen. Neljänneksi näkökulmaksi Thoits on tunnistanut stressin lisääntyvän vaikutuksen. Lapsena koettu stressi vaikuttaa nuoruudessa ja myöhemmin aikuisuudessa. Lisäksi, stressi voi siirtyä myös sukupolvelta toiselle: vanhemman stressi, jonka taustalla voi olla esimerkiksi köyhyys, yksinhuoltajuus, huonot työolosuhteet, avioero tai tahaton työttömyys näkyy myös lapsen stressitekijöissä. Viidenneksi Thoits esittää sen, että ihmisten

selviytymistekijät eli elämänhallinnan tunne, itseluottamus ja sosiaalinen tukiverkosto vaikuttavat terveyteen, hyvinvointiin ja mahdollisuuksiin selviytyä elämän stressaavista vaatimuksista.

Nuorten kohdalla on Suomessa tutkittu muun muassa vanhempien koulutuksen ja lapsuuden aikaisen kodin luokka-aseman yhteyttä mielenterveydenhäiriöihin. Yli puolet psykiatrisen diagnoosin saaneista saman ikäluokan lapsista oli asunut perheessä, jossa oli saatu toimeentulotukea. Perheissä, joissa ei ollut ollut toimeentulotuelle tarvetta, häiriöitä oli esiintynyt vain 15 % tutkituista. Pitkäaikainen toimeentulotuen saaminen lisäsi lapsen riskiä sairastua psyykkisesti enemmän kuin vanhemman oma psyykinen sairaus. (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012, 26–28.)

Huoli nuorista ja nuorten ”syrjäytymisestä” on nostettu agendalle ennen kaikkea taloudellisen kehityksen näkökulmasta (Brunila, Mertanen, Ikävalko, Kurki, Honkasilta, Lanas, Leiviskä, Masoud, Mäkelä & Fernström 2019). Nuoret aikuiset jäävät masennusperusteiselle työkyvyttömyyseläkkeelle aikaisempaa useammin (Rikala 2018, 159) ja tähän on pyritty vastamaan erilaisin koulutukseen kiinnittyvin tai sitä sivuavin tukijärjestelmin. Rikalan (2018) mukaan kuitenkin erityisesti nuoren sosiaalinen asema vaikuttaa masentuneen nuoren koulutuksessa ja työelämässä pysymiseen: merkittävimpinä taustatekijöinä nuorten työkyvyttömyyteen olivat lapsuuden haastavat elinolosuhteet, opintojen ja työelämän kuormittavuus sekä vaikeudet hoidon saamisessa että toimeentulossa.

Brunila ym. (2019, 113) esittävät, että samalla kun nuorten koulutukseen, ohjaukseen, kuntoutukseen ja valmennukseen liittyvät tukijärjestelmät luovat heille mahdollisuuksia, ne myös toimivat ensisijaisesti talouspolitiikan välineenä, jolloin nuorten omat toiveet jäävät paitsioon. Sinnikkyyden ja itsevastuullisuuden vaatimukset kohdistuvat erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin. Nuoruuden rakentuessa vastakkain asettuville erotteluille tuotetaan ja uusinnetaan hierarkioita, ja nämä yhdistyvät myös tieto- ja tukijärjestelmiin siitä, kuka katsotaan ”syrjäytyneeksi” ja siihen, miten eritavoin kategorisoituja nuoria kohdellaan. Nuoria jaotellaan muun muassa syntyperäisiin suomalaisiin ja maahanmuuttajiin, miehiin ja naisiin, heteroihin ja homoihin, terveisiin ja vammaisiin sekä hyvinvoiviin ja mielenterveysongelmaisiiin (emt. 108).

Brunilan ym. (emt.) mukaan yleistyneen (psyko)terapian taustalla on yksilölähtöisyys ja yksilön muokkaaminen, joka ei vastaa yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ongelmaan. Kun nuoria ohjataan yhä vain aikaisemmin ottamaan vastuuta omista valinnoistaan, miettimään suunnitelmallisesti koulutus-

ja urapolkuja ja pitämään huolta itsestään, jäävät rakenteelliset tekijät (kuten työmarkkinamuutokset, köyhyys, tukijärjestelmien haastavuus ja kasvava eriarvoisuus) toissijaisiksi ja nuori itse tai nuoren läheiset alkavat näyttää syyllisiltä epätoivotuissa tilanteissa. (Brunila ym. 2019, 108–112.)

Maustetyttöjen musiikkia ja tyyliä on luonnehdittu pessimistiseksi ja lakoniseksi, toisinaan surumieliseksi ja ankeaksi (Voima 2020 & Yle 2019). Kun yhtyeen toinen single ”Tee se itse”³ julkaistiin kesällä 2020, kertoi kitaristi Anna Karjalainen sen kertovan fiktiivisesti parisuhdeväkivallasta, mutta myös vakavasta masennuksesta ja itsetuhoisuudesta (IS 11.6. 2020). Myös debyyttialbumin ensimmäinen kappale ”En saa unta varmaan haudassakaan” käsittelee masennusta siitä suoraan puhuen: unettomuuden kierteestä ja avun hakemisesta, lisäksi kappaleen lauletuksessa versiossa mainitaan masennuksen hoitoon käytettyjen lääkeaineiden luettelo, jota ei kuitenkaan jostain syystä ole painettu levyn kansiin printattuihin sanoituksiin. Masennuksen lisäksi, Maustetytöt laulavat myös itsetuhoisuudesta monin tavoin. Sanoituksista on vaikeaa paikantaa milloin on kyse sen kuvaamisesta, että halutaan satuttaa itseä ilman itsemurhayritystä eli itsetuhoisuudesta käyttäytymisestä ja milloin kuvauksessa on kyse tahallisesta itsemurhayrityksestä tai sen ajattelusta.

2.2 Luokka elettyinä kokemuksena

Yhtenä tulkinnallisena työkaluna kuljetan mukana yhteiskuntaluokkaa, joka on yksi sosiologian keskeisimmistä ja kiistellyimmistä käsitteistä. Suomessa luokan käsite on pitkään ollut latautunut, sillä sisällissotahistorian vuoksi luokista puhumista on pidetty epäsovittavana (Melin 2010, 212) ja suomalaisessa luokkakontekstissa on elänyt myytti ”luokattomasta” Suomesta (esim. Erola 2012, 19), varsinkin 1980- ja 1990-luvuilla oli muodikasta väittää luokkien kadonneen ja kaikkien kuuluvan yhteen suureen keskiluokkaan (Kauranen & Lahikainen 2016, 46; Tolonen 2008, 9; Järvinen & Kolbe 2007).

Luokkatutkimusta on Suomessa tehty erilaista tutkimusperinteistä, joista eniten on hyödynnetty klassikkoajattelijoita Karl Marxia, Max Weberiä ja Pierre Bourdieuta (ks. esim. Anttila, Bergroth, Kauranen, Lahikainen, Lamberg, Launis, Mäkinen & Ojajärvi, 2016, 333.) Pisimmät perinteet ovat Weberin ja Marxin ajatteluun tukeutumisessa. Weberin (1864–1920) mukaan yhteiskuntaluokka on joukko saman luokka-aseman jakavia ihmisiä ja luokka-asema syntyy sen mukaan, millaiset resurssit

³ Kappaleen musiikkivideo toteutettiin yhteistyössä Suomen mielenterveysseuran (Mieli ry) Kriisipuhelimen kanssa.

(koulutus, ammatti, tulot) ihmisillä on tarpeidensa tyydyttämiseen. Marx (1818–1883) sen sijaan ajattelee, että kapitalistisessa yhteiskunnassa ihmisten elinmahdollisuuksiin vaikuttaa ratkaisevasti heidän paikkansa tuotantosuhteissa: porvaristo omistaa tuotantovälineet kun työväenluokka taas saa toimeentulonsa näiden välityksellä. (Weber 1978, Marx 1976, ks. Melin 2010, 215–216.) Bourdieun (1930–2002) luokkateoria taas perustuu kulttuuristen käytäntöjen ja elämäntyylien erottelulle: yläluokan maku hallitsee, (uuden) keskiluokan maku tavoittelee edellistä ja työväenluokan mauksi jää valita sellaista, mitä on valittavissa (Bourdieu 1984, Mäkelä 1995, 251). Marxin ja Bourdieun teorioita yhdistävänä tekijänä on pidetty käytännöllisyyttä, jossa luokkayhteiskunnan rakentumista tarkastellaan ”käytäntöjä” alleviivaten: ihmisen asema luokkarakenteessa vaikuttaa hänen ymmärrykseen maailmasta (Kauranen & Lahikainen 2016, 47–49). Kauranen ja Lahikainen määrittelevät käytännön käsitteen laajasti tuoden näkyviin luokkatietoisuuden tai tiedostamattomuuden. Eletyn luokan kokemus voidaan tunnistaa tai olla tunnistamatta luokka-asemaan liittyväksi, jolloin luokkaa myös voidaan samanaikaisesti uusintaa tai kyseenalaistaa tiedostaen tai tiedostamatta. (emt. 50.)

Sen sijaan, että tarkastelisin luokkaa tarkasti määriteltyjen luokka-asemamittareiden välityksellä, pyrin hyödyntämään uudempaa feminististä ja kulttuurintutkimuksellista luokkatutkimusta, jossa yhteiskuntaluokka nähdään rakenteissa olevana tekijänä, joka määrittää henkilökohtaista arkeamme, ruumiillisuuttamme sekä luokan kokemuksellisuutta (esim. Skeggs 1997; 2014, Käyhkö 2006; 2014, Tolonen 2008). Luokan tutkiminen kulttuurin kautta rantautui 2000-luvulla Suomeen: päämääränä tällaisessa luokkatutkimuksessa ei ollut hakea puhdasta luokan käsitettä vaan luokka pikemminkin ymmärretään resursseina, yhteiskunnallisena asemoitumisena ja kulttuurisina käytäntöinä (esim. Tolonen 2008, 10; Skeggs 2014). Luokkaero on materiaallinen, se perustuu tuloeron lisäksi yksilön arvottamiseen, erilaisiin resursseihin ja kyvykkyyteen hyödyntää resursseja (Tolonen 2008, 13). Luokka on läsnä yhteiskunnassa paitsi rakenteellisesti, myös ihmisten kokemuksiin ja tottumuksiin vaikuttavana tekijänä (Kauranen & Lahikainen 2016, 47).

Tolonen ja kumppanit (2008) havainnoivat Skeggs luentansa kautta, miten luokka voi tulla hienovaraisin tavoin suomalaisessa arjen ehdoissa esiin. Skeggsin oma tutkimus tarkastelee nuorten työväenluokkaisten naisten alisteista asemaa Iso-Britanniassa (1997) sekä keskiluokaisen minuuden tekemistä maassa, jossa on vahva työväenkulttuuri (2014). Skeggs hyödyntää teoriassaan erityisesti Pierre Bourdieun analyyssejä vallasta ja keskiluokasta, ja kuvaa teoksessaan *Elävä luokka* sitä, miten keskiluokka tekee itseään olosuhteissa, jotka ovat valinneet ja joihin voisivat vaikuttaa, mikäli keskittyisivät siihen eivätkä siihen, että tekevät itsestään kapitalismin arvostamia yksilöllistyneitä

arvon subjekteja (ks. emt. 17). Käyhkö (2014) osallistuu tähän bourdieulais-skeggsiläiseen keskusteluun tarkastelemalla työläistaustaisten nuorten luokkakokemuksia yliopistomaailmassa, ja tuo esiin esimerkiksi sen, miten luokka konkretisoituu tutkittavien kokemuksissa yksin olemisena, ulkopuolisuuden ja vajavaisuuden tunteina sekä kokemuksena siitä, ettei oma kulttuurinen pääoma riitä.

Skeggs (2014) osoittaa että luokka ei ole kadonnut minnekään, vaan sitä tuotetaan ja uusinnetaan jatkuvasti sekä politiikassa, tutkimuksessa että populaarikulttuurissa: luokka on läsnä lähes kaikessa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Luokka yrittää piiloutua, mutta tulee tällaisena paradoksina esiin ja on siksi tärkeä keskustelun aihe aikana, joka korostaa yksilöä, itsen kehittämistä ja jatkuvaa menestystä. Puhe luokattomuudesta onkin petollista. Jos yhteiskuntaluokka häivytetään kielellisesti pois ajatuksistamme, ei luokalla enää voida perustella eriarvoisuutta todentuntuisena (Käyhkö 2006, 228). Kuten Skeggs (2014, 15) osuvasti toteaa, luokan käsitteen huomiotta jättäminen on mahdollista ainoastaan heille, joihin luokkaeriarvoisuus ei kohdistu.

Tutkielmassani yritän Skeggsin lisäksi paikantaa tulkintaani suomalaisille tyypillisiin luokkaan liittyviin arvottamisen tapoihin (esim. Anttila, Kauranen, Launis & Ojajärvi, 2016; Bergroth 2016; Järvinen 2010; Käyhkö 2006). Vaikka tämän tutkimuksen aineistossa ei puhuta suoraan luokasta, voi luokan löytää aiempien tutkijoiden tavoin myös hiljaisuuksista (ks. esim. Anttila ym. 2016). Tällä tarkoitetaan sitä, että luokasta harvemmin puhutaan suoraan sanan ”luokka” kautta, vaan se täytyy pikemminkin lukea muiden sanojen ja asioiden ääreltä. Teksteissä on merkityksiä, jotka eivät näy, mutta ovat osoitettavissa.

Alaluokkaa on esimerkiksi määritelty laiskoina ja tarpeettomina ihmisinä, jotka käyttävät liikaa päihteitä tai ovat muuten moraalisesti kelvottomia (Mäkinen 2016, 258). Tällainen ihmisten arvottaminen liittyy keskeisesti luokka-keskusteluun. Skeggs (2014, 29–30, 48) puhuu arvottamisesta kirjaamisen käsitteen kautta, jolla hän kuvaa sitä, miten yksilöihin tai ryhmiin kiinnitetään merkityksiä, jotka tuottavat arvokkaita tai arvottomia ihmisiä. Minua kiinnostaa se, miten nämä kirjatut erot ohjaavat ihmisten käyttäytymistä ja se, voidaanko tällaista logiikkaa ylipäänsä tunnistaa pääasiallisesti mielenterveyttä käsittelevästä populaarimusiikista.

Yksi tällaisista eron tekijöistä on maku, joka on Bourdieun mukaan symbolisen vallan keskiössä (Bourdieu 1984). Makua käytetään ihmisten luokitteluun ja erotteluun, ja maun avulla tulemme myös itse luokitelluiksi. Näin ollen maun avulla luodaan hiearkinen järjestys, jossa toiset ihmiset arvotetaan

toisia korkeammalle. Maku sekä osoittaa että rakentaa luokka-asemaa, mutta myös toimii vallankäytön välineenä. Symbolista kamppailua käydään hallitsevan luokan maun ja tämän arvotuksen kautta: alemmat luokat tunnustavat yläluokan maun paremmuuden ja pyrkivät omaksumaan tämän ja näin vahvistavat oman asemansa hallittuna luokkana. (Purhonen ym. 2014, 15-17.) Keski- tai yläluokkainen ihminen sen sijaan harvemmin pohtii, kuinka raskasta saattaa olla ”ihan vain tavallisesti” keskiluokkaistuneessa arjessa (Järvinen 2010, 232).

Toinen keskeinen Bourdieun (1984, 101, 169–170) lanseeraama erontekijä on habitus, jolla tarkoitetaan tapoja itsen ymmärtämiseen tai itsen ilmaisuun liittyen: habitus on ruumiillistunutta käyttäytymistä ja tyylejä (ks. Mäkelä 1995, 254). Skeggs (2014, 8) kritisoi Bourdieun habituksen käsitettä sen mekaanisuuden ja vaikeaselkoisuuden vuoksi. Järvinen (2010, 234–235) hyödyntää habituksen käsitettä Bourdieun kenttäteorian⁴ kautta. Taloudellinen pääoma vaikuttaa asumiseen ja arjen kulutusvalintoihin, sosiaalinen pääoma syntyy kodin suhdeverkostojen ja ilmapiirin kautta, ja kulttuurinen pääoma taas sisältää kulttuuristen arvojen ja tiettyjen standardien omaksumista, ja siitä, minkälaista tukea on näiden omaksumiseen saanut. Habituksella Bourdieu viittaa Järvisen (emt. 234) mukaan juuri tähän: yhteiskunnallinen asema vaikuttaa koko ihmisenä olemassa olemisen tapaan.

Eräässä haastattelussa (Image 2019) Maustetyttöjen laulaja ja kosketinsoittaja Kaisa Karjalainen kertoo pahastuneensa, kun toimittaja oli kommentoinut hänen tyyliään kirjoittamalla, että Maustetytöt eivät välitä pukeutumisestaan – ”Vaikka joka aamu pohdin, millaisen collegen ja verkkarit tänään laitan ylle.” Tässä korostuu valintojen mahdollisuus, joka kuvaa hyvin Skeggsin (2014, 253) näkemystä siitä, että merkityksellistä ei ole se mitä puetaan vaan miten vaatteita käytetään. Skeggsin (emt. 323) mukaan sekä etuoikeudet että mahdollisuudet resurssien hankkimiseen ovat välineitä arvokkaan minuuden tekemiseen, ja luokkaa eletään näiden välisissä suhteissa.

2.3 Tunteet ja affektit

Onnellisuus on nykyään jotakin, jota jokaisen tulisi tavoitella ja – jos et pysty joustamaan ja sinnittelemään elämän vastoinkäymisissä, et ole vain yrittänyt tarpeeksi (Cabanas ja Illouz 2019).

⁴ Bourdieun neljä pääoman lajia. Taloudellinen pääoma käsittää ihmisen tulot ja omaisuuden. Sosiaalinen pääoma sisältää resurssit, jotka rakentuvat ihmisen verkostoille ja jäsenyyksille. Kulttuurinen pääoma taas voi olla ruumiillista, institutionaalista tai esiintyä kulttuurisina käytäntöinä. Symbolinen pääoma sisältää pääoman muodot, kun ne on tunnustettu ja tunnustettu. Kun pääoma on oikeutettu, muuntuu se symboliseksi vallaksi. Bourdieun teoriassa resurssit ruumiillistuvat sekä levittäytyvät yhteiskunnan eri osa-alueille. (ks. esim. Skeggs 2014, 50-53.)

Taustalla vaikuttavassa positiivisessa psykologiassa yksilöt vastuutetaan sosiaalisista ongelmista, toisin sanoen, sosiaalisia ongelmia korjataan psyykkisinä ongelmina. Ihmiset myös ottavat uusliberalismin ihanteiden mukaisesti projektikseen tehdä itsestään onnellisemman, koska näkemys, jossa ”hyvinvoiva ihminen on hyvä, huonosti voiva taas on huono ihminen” on arkipäiväistynyt, ikään kuin ihmiset absurdisti tekisivät hyvää jo voimalla hyvin. (emt. 147–151). Voidakseen paremmin on siis oltava parempi (Ahmed 2010, 8). Cabanas ja Illouz (2019) esittävät, että pakkomielle onnellisuuteen johtaa uudenlaiseen tunneperäiseen arvojärjestykseen, jossa negatiivisia tunteita kokevat ihmiset eivät pääse elämäänsä tervettä ja tarkoituksenmukaista elämää vaan ihmiset asettuvat hierarkkisessa suhteessa mielentilojensa mukaan.

Onnellisuudesta on tullut tavoitteen lisäksi myös velvoite. Positiivisessa psykologiassa ajatellaan, että oma onnellisuus kasvattaa toisten onnellisuutta eli ihmisen pitää olla onnellinen myös toisia ihmisiä varten. Onnellisuus alkaa näyttää etuoikeudelta, sillä onnellisuus tekee tietyt piirteet, kuten positiivisuuden, arvokkaiksi. Onnettomat yksilöt taas tuntevat itsensä ulkopuolisiksi maailmassa, jossa heidän kokemuksensa näyttävät vieraalta. Sarah Ahmed ehdottaakin, että ehkä nämä ulkopuolisuuden ja stressin alaiset kokemukset voivat opettaa lisää onnellisuudesta. (Ahmed 2010, 7–12.)

Yhtenä positiivisuuden muotona voidaan pitää tohkeisuutta. Tohkeisuudella tarkoitetaan erityisen innoissaan olemista, uusiin seikkailuihin säntäilemistä, asioiden yhdessä tekemistä ja toisaalta myös väsymistä tähän. Tohkeisuuden voi nähdä sopivan varsinkin nuorille naisille, joille tämä elämänvaihe myös sallitaan ennen perheen perustamista tai varsinaista työuraa. (Jokinen 2015.) Angela McRobbie (2009, 18–19) on tuonut esiin, miten kaikkeen pystyvä nuori nainen onkin nykykapitalismin ikoni, joka osallistuu ja menestyy, mutta vaatii myös oikeuksia. Jokisen mukaan samaan aikaan kun hänen tutkimissaan popmusiikin sanoituksissa tavoitellaan edellä kuvattua pystyvyyttä myös tietyn vaiheen jälkeen, vaaditaan itse asiassa samaa kuin mitä työmarkkinat haluavat: ”huipputyttö” on ihanneyksilö tulevaisuuden työntekijäksi. Tohkeisuuden puuttuminen taas saattaa ajaa ihmisen työelämän ulkopuolelle. (Jokinen 2015, 31–34, 49.)

Ehdotan, että kysymykseni mielenterveydestä, luokasta ja tunteista on hedelmällistä tulkita osana uusliberalistisia kehityskulkuja, kuten myös Katariina Mäkinen (2016, 250) tutkimuksessan tekee. Uusliberaalissa kehityksessä väestöä jaetaan aktiivisiin ja passiivisiin toimijoihin, jolloin luokkasuhteet rakentuvat uudelleen, kun ”ylijäämäihmiset” jätetään kunniallisen ihannekansalaisuuden ulkopuolelle (Mäkinen 2016, 275). Uusliberaalin ideaalikansalaisuuden käsite

on peräisin viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneesta hyvinvointivaltion alasajosta. Esimerkiksi työttömyyttä on tämän seurauksena alettu pitämään yksilöllisinä ongelmana (ks. esim. Mäkinen 2016, 251) ja tämä liittyy olennaisesti luokkapolitiikkaan.

Harley Bergroth (2016) on analysoinut ihannekansalaisuudesta syrjäytymistä. Hän tarkastelee artikkelissaan luokan ruumiillisuutta köyhyyskokemuksissa. Bergroth tuo ansiokkaasti esiin sen, miten eriarvoisuus ja luokkasuhteet esiintyvät ruumiillisina ja materiaalisina kokemuksina ja näin ollen ruumiit toimivat yksilön arvon tuottajana. Tästä seuraava ulkopuolisuuden tunne, kun ei ole varaa tehdä itsesään tai elämästään ideaalin näköistä ns. keskiluokkaista normaaliutta, kirjoittautuu köyhyysteksteissä affektiivisena kokemuksena, jolloin myös oma olemassaolo koetaan ristiriitaisena ja ”patologisena toisena”. Kun yksilö näkee ”itse itsensä ulkopuolelta”, johtaa tämä pahimmillaan minuuden kieltämiseen, johon yksilö myös itse osallistuu.

Affekti voidaan englannista kääntää tarkoittamaan sanaa tunne, mutta affektitutkimuksessa tunteet (ruumiilliset tuntemukset) ja emotiot (kulttuurisesti tunnistetut ja kielellisesti nimetyt) erotellaan affekteista. Aineistoa analysoidessani käytän sekä affektin että tunteen käsitteitä. Sarah Ahmedin (2018, 13) mukaan tunteet ovat toimintaa, jotka muokkaavat ruumiita ja ohjaavat niitä toisia kohti tai kauemmas toisista. Tässä opinnäytteessä tukeudutaan Ahmedin perimmäiseen ajatukseen siitä, että tarkoituksena ei ole määritellä mitä (lyriikoissa esiintyvät) tunteet ovat, vaan mitä ne saavat aikaan. Ahmed (2018) tarkastelee häpeää kansakunnan, kolonialismin ja rasismien kautta, mutta hän analysoi myös affektien kuten häpeän ja syyllisyyden eroa ja sitä, mitä häpeä tekee yksilöiden ruumiille. Häpeää voidaan luonnehtia tuskalliseksi tuntemukseksi: se on tuntemus itsestä ja se tunnetaan ruumiissa. Esimerkiksi epäonnistuminen tunnetaan yleensä negaationa, ja lähes aina toisen silmien alla. Se, että joku toinen näkee tämän epäonnistumisen voimistaa häpeän tunnetta. Kääntymällä ”poispäin toisista” pahan olon tunne jää kuluttamaan yksilöä ja subjekti voi pahimmillaan jäädä ilman pakopaikkaa. Häpeä on siis paitsi yksilöllistä myös sosiaalista, ja häpeä koetaan ruumiiden välillä. Pitkittyneet häpeän kokemukset voivat ajaa yksilön lähelle itsemurhaa. (emt. 135–138.)

Imogen Tylerin (2008) mukaan luokka-asemaa esitetään tunteiden ja affektien myötä, esimerkiksi karikatyyristen figuurien avulla luodaan vastenmielisyyttä niitä kohtaan, joita pidetään alempiluokkaisina (Tyler 2008, 19). Tyler (2008) keskustelee luokasta Britannian kontekstissa ”chav-figuurin” kautta. *Chavista* on tullut sana, jolla viitataan valkoisiin köyhiin tai työväenluokkaisiin subjekteihin erityisesti brittiläisessä populaarimediassa. Tylerin tarkastelemat ”chav-äiti-figuurit” ovat tuotettu *chav*-hahmon kautta: inho nuorta valkoista työväenluokkaista äitiä kohtaan rakennetaan

historiallisesti naisen seksuaalisuuteen, lisääntymiseen, hedelmällisyyteen ja ”rotuun” liittyen. Figuurin hän määrittelee hahmoksi, johon liitettyjen tunteiden (esim. inhoreaktioiden) voimin myös affektiivisuus tulee esiin. Negatiiviset tunteet ruumiillistuvat, ja hahmo kiinnitetään paikoilleen. Toisin sanoen chav-hahmon avulla vakoiset köyhät erotetaan valkoisesta ylä- ja keskiluokasta (emt. 17–18, lainausmerkit lisätty, kursiivit alkuperäisessä lähteessä.)

Ahmed (2018, 15–18) toteaa, että tulkinta eli merkitysten antaminen on kytköksissä siihen, kun jokin asia tuntuu meissä pahalta tai hyvältä. Vaikutelman käsitettä hän käyttää siihen, ettei emotion ja tunteen välillä tarvitse tehdä eroa: emme pelkästään vaikuta toisiimme vaan myös toiset vaikuttavat meihin. Tunteiden sosiaalisuutta Ahmed (emt. 19–23) selittää logiikalla, jossa yksilö sysää tunteita liikkeelle kohti muita ja miten nämä voivat myös palautua yksilöön. Tunteet, se miten reagoimme toisiin, saavat aikaan ”minän” ja ”meidät” ja nämä taas muodostuvat kontaktissa toisiin. Tunteet ovat liikkuvia, mutta ne eivät ole ainoastaan liikettä. Tunteisiin kytkeytyy jokin, mikä yhdistää meidät. Ahmed toteaaakin kuuluvansa siihen tutkijoiden joukkoon, jossa tunteita ei nähdä psykologisina vaan pikemminkin yhteiskunnallisina ja kulttuurisina käytäntöinä. Tässäkin tutkimuksessa yhtenä pyrkimyksenä on tarkastella sitä, miten yhteiskunnalliset normit ja rakenteet nivoutuvat meihin ikään kuin ulkopuolelta käsin (vrt. Bourdieun habituksen käsite edellisessä luvussa).

3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseni aihe, Maustetyttöjen lyriikat, on sosiaalitieteellisen tutkimuksen laaja-alaisessa tutkimuskentässä pieni. Mikrotasoltaan se johtaa silti yhteiskuntapoliittisten kysymysten, kuten luokka- ja terveyserojen, pariin. Tulkintani mukaan yhteiskunnallinen eriarvoisuus tulee esiin erilaisina sosiaalisina eroina, kuten luokka-aseman tai terveydentilan kautta. Työni tavoite on osallistua sosiaalisen oikeudenmukaisuuden keskusteluun, jossa mielenterveys ja -sairaudet nähdään yksilöpsykologisten, lääketieteellisten tai taloudellisten näkökulmien sijaan sosiaalisina ja poliittisina kysymyksinä ja siksi esitän tutkimuksessani tällaisia kysymyksiä.

Tutkimukseni keskipisteessä ovat Maustetytöt-yhtyeen kappaleiden sanoitukset, ja tarkastelen tutkielmassani sitä, miten kulttuuriset mielenterveyteen ja luokkaan liittyvät jäsennykset niissä kirjoittautuvat. Tavoitteenani on päästä käsiksi paitsi kappaleissa esiintyviin mielenterveyden ja mielen sairauksien teemoihin myös niissä tuotettuihin luokan kulttuurisiin jäsennyksiin. Haluan ymmärtää ajatteluamme siitä, miten kulttuuriset käsitykset mielenterveydestä ja yhteiskuntaluokasta rakentuvat ja miten ne yhteiskunnassa näkyvät. Minua kiinnostaa se, miten eriarvoisuuden prosesseja

tuotetaan ja eletään populaarimusiikin merkityksenannoissa. Maustetyttöjen kappaleissa kuuluu, tuntuu ja kirjoittautuu myös monien epämukavien ruumiillisten tuntemuksien kirjo, joten tutkimuskysymykseni liittyy myös tunteisiin ja luokan affektiivisuuteen. Tutkimuskysymykseni on yksiosainen, mutta sisältää useamman teoreettisen tarkastelukulman:

1. Miten mielenterveys ja luokka merkityksellistyvät Maustetyttöjen sanoituksissa, ja miten tunteet kiinnittyvät tähän?

3.1 Maustetyttöjen lyriikat tutkimusaineistona

Opinnäytteen empiirinen aineisto koostuu kahdesta Maustetytöt-yhtyeen albumista, joista ensimmäinen *Kaikki tiet vievät Peltolaan* (myöhemmin KTVP) ilmestyi syksyllä 2019, ja toinen *Eivät enkelitkään ilman siipiä lennä* (myöhemmin EEISL) vuotta myöhemmin. Esikoislevy nousi pian julkaisun jälkeen soittolistojen ykköspaikalle, ja myi kultaa. Toinen levy sen sijaan oli vuoden 2020 myydyin vinyylilevy. Molemmilla levyillä on kymmenen kappaletta, joiden sanoitukset olen ottanut levyjen kansien väliin printatuista lehtisistä. Kappaleet löytyvät myös Spotifysta ja YouTubesta, jossa yhtyeen ensimmäistä singleä on katsottu 1,7 miljoona kertaa. Kaikki kappaleet eivät käsittele mielenterveyttä tai luokkaa sinänsä, vaan kappaleiden aiheita ovat esimerkiksi rakkaus ja kaipaus, joulu tai metsien avohakkuut. En ole rajannut yhtään kappaletta aineistosta pois, sillä olen löytänyt kaikista yhtymäkohtia näkökulmiini. Analysoin aineistoa temaattisen lähiluvun avulla, joten valitsemani kahdenkymmenen kappaleen aineisto on mielestäni perusteltu. En kuitenkaan analysoi jokaista kappaletta sanasta sanaan, vaan otan kappaleista tarkempaan tarkasteluun kohtia, jotka ovat olennaisia tutkimuskysymyksieni kannalta.

Molemmilla levyillä toistuivat tietyt aiheet, joita olivat mielenterveydelliset haasteet, päihteiden käyttö ja ylipäänsä ihmiselämän epäedulliseen asemaan liittyvät puolet. Ensimmäisen albumin kappaleet käsittelevät itsemurhaa ja unettomuutta, läheisen kuolemaa, rakkautta, vastakkainasettelua, psykiatrasta sairaalahoitoa ja päihteidenkäyttöä. Toisen albumin kappaleet käsittelevät itsetuhoisuutta, yksinäisyyttä, perheväkivaltaa, lapsuutta ja nuoruutta, kuolemaa ja yhtäältä myös rakkautta. Toisella levyllä toistuu mielenterveyteen liittyvä aihe, mutta levyllä käsitellään vähemmän alkoholinkäyttöä ja mielenterveyden hoitokeinoja. Mielenterveyden lisäksi toiselta levyiltä löytyy enemmän surun ja toivottomuuden kokemuksia, toisaalta kertojaäänänen näkökulma myös vaihtelee ensimmäistä levyä enemmän.

Maustetytöt ovat haastatteluissa kertoneet, että heidän musiikkiinsa vaikutteita on tullut eniten iskelmästä ja rockista, yhtyeistä kuten The Beatles, Leevi and The Leavings, Eppu Normaali, Rauli Badding Somerjoki ja Juice Leskinen. He itse kuvaavat musiikkiaan tyyliltään popiksi, jossa on vaikutteita rockista ja iskelmästä (Yle 2019). Maustetyttöjen melankolinen ja varauksellinen tyyli on ollut aiemminkin suomalaisessa pop- ja rockmusiikissa tyypillistä (esim. Leevi and the Leavings-yhtye 1978–2003). Kappaleissa toistuvat aiheet voidaan tunnistaa liittyvän jossain määrin yhteiskunnallisessa keskustelussa vaiettuihin aiheisiin.

Maustetytöt myös –tiedostaen tai tiedostamattaan– taistelevat kapitalistista kaupallisuutta vastaan esimerkiksi kieltäytymällä suurten levy-yhtiöiden levytyssopimuksista ja toivomalla keikkoja myös yliopistokaupunkien ulkopuolelle pienempiin kuppiloihin. Musiikin historiassa vastavirtaan uiminen ei kuitenkaan ole uutta, esimerkiksi vaihtoehtorockin alalaji grunge-musiikki syntyi juurikin sosiaalisia ongelmia esiin nostaen ja kuluttamista vastaan protestoiden (ks. Kotabra 2017, 8–9).

Maustetyttöjen musiikillinen toiminta on sekä ääni- ja videotallenteiden välityksellä tapahtuvaa että konsertteja elävän yhteisön edessä. Sen lisäksi, että olen kuunnellut Maustetyttöjen musiikkia, katsonut musiikkivideoita ja kuunnellut radiohaastatteluja, olen myös nähnyt useamman live-esiintymisen. Soivan musiikin tutkimisen kannalta näen tämän tärkeänä, sillä musiikki nähtynä ja kuultuna tuo pelkän kuulemisen lisäksi visuaalisen ulottuvuuden. Musiikintutkija Marko Ahon (2007, 256) mukaan musiikillinen kokemuksemme rakentuu kuuloaistin lisäksi tuntoaistimuksen varaan, ja soittotapahtuman näkeminen konkretisoi kokemuksen. Koska en ole muusikko tai musiikkitieteilijä, en usko että voisin antaa oikeutta perinteisille musiikkianalyttisille tutkimusmenetelmille. Sen sijaan näkökulmani populaarimusiikin ja Maustetyttöjen sanoitusten tarkasteluun on yhteiskuntatieteellinen ja kulttuurintutkimuksellinen.

3.2 Diskurssianalyttinen lähestyminen

Tekstien yhteisiin piirteisiin kuuluu se, että niillä on aina jokin merkitys vastaanottajilleen kuin myös laatijoilleen. Kielitieteilijä Ferdinand de Saussuren merkitysteorian (semiologia, myöhemmin semiotiikka) mukaan sosiaalinen elämämme perustuu kielellisille merkityksille, joita maailmalle annetaan (ks. esim. Lehtonen 2000, 67). Merkityksillä on kontekstuaalinen luonne, jolla tarkoitetaan että tekstien merkitys riippuu tulkitsijasta ja kontekstista eli asiayhteydestä – tekstit ovat aika- ja paikkasidonnaisia sekä niillä on intertekstuaalisia yhteyksiä muihin teksteihin (Aho 2007, 126).

Intertekstuaalisuuden käsite kuvastaa kielenkäytön historiallista ja sosiaalista luonnetta, kieltä käyttäessämme, lainaamme toisten sanoja ja ilmauksia sekä kierrätämme jo olemassa olevia merkityksiä (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 179). Musiikin lyriikat (kuten muutkaan tekstit) eivät synny tyhjiössä: ne kuljettavat mukanaan muun muassa traditioita, kielikuvia, konventioita ja luokitteluja (esim. Oksanen 2007, 164). Näin ollen myös lyriikat itsesään ovat konteksti ja luonteeltaan muovautuva ja aiemmalle kielenkäytölle rakentuva: uusi kappale saattaa käsitellä vanhaa esimerkiksi tarkentaen sitä tai jatkamalla sen tarinan loppuun (Oksanen 2007, 161). Lyriikat myös mahdollisesti sekä rikkovat tai toisintavat kulttuurisia mallitarinoita että rakentavat vaihtoehtoisia tarinoita. Koska aineistoni on jossain määrin narratiivinen, hyödynnän työssäni myös hiukan kerronnan ja kertomusten käsitteistöä.

Tuomen ja Sarajärven (2012, 22) mukaan tutkimustyyppiltään laadullista tutkimusta voidaan pitää empiirisenä, jolloin havaintoaineistoa tarkastellaan ja perustellaan empiirisen analyysin avulla. Kuten laadullisille tutkimuksille on tyypillistä, myös tässä opinnäytteessä tukeudutaan havaintojen teoriapitoisuudelle (Tuomi & Sarajärvi, 2012): toisin sanoen siihen, miten opinnäytteeni tuloksiin vaikuttaa myös se, millainen on henkilökohtainen käsitykseni mielenterveydestä tai luokasta, millaisia mielenterveydelle tai luokalle annettuja merkityksiä nostan esiin ja millaisia tutkimustyökaluja tehtävässäni käytän.

Yleensä sekä diskurssianalyttisessä että sisällönanalyttisessä lähestymistavassa tarkastellaan eri tavoin tuotettuja tai kerättyjä tekstiaineistoja. Sisällönanalyysiä voidaan pitää perinteisenä laadullisen tutkimuksen analyysikeinona (Tuomi & Sarajärvi 2012, 91), ja sitä käytin erityisesti analyysiprosessin alussa apuna. Diskurssianalyysissä peruslähtökohtana on se, että kieltä tutkitaan sosiaalisen todellisuuden rakentajana⁵. Kieli syntyy kassakäymisestä ja on osa ihmisenä olemista, kieltä käyttämällä merkityksellistämme maailmaa ja sitä todellisuutta, jossa elämme (Lehtonen 2000, 30–31).

Merkitykset ja merkitysten tuottamisen tavat kietoutuvat toisiinsa, ja merkitysten tutkimista voidaan täsmentää esimerkiksi selonteon ja diskurssin käsitteen kautta. Selonteolla viitataan siihen, että kielen käytön avulla ei ainoastaan kuvata asioita, vaan maailmaa merkityksellistetään ja omaan toimintaa perustellaan (Jokinen & Juhila 1999, 66–67). Diskurssi määritellään yksinkertaisimmillaan tavaksi representoida inhimillistä todellisuutta. Diskurssi on tietynlainen tapa puhua tai ajatella,

⁵ Kuten diskurssianalyysille on tyypillistä, ajatuksilleni antaa suuntaa konstruktionistinen näkökulma, jossa kieli nähdään todellisuutta luovana tekijänä (Berger & Luckmann 1994, 11).

suomenkielinen vastine voisi tällöin olla puhetapa tai puheenparisi. (Lehtonen 2000, 31–32.) Laajemmassa määritelmässään Lehtonen siteeraa Stuart Hallin (1992) ajatusta diskurssin määritelmästä ryhmänä lausumia, jotka tarjoavat kielen sitä varten, jotta voisimme puhua tietynlaisesta jotakin aihetta koskevasta tiedosta – toisin sanoen representoida tätä tietoa (ks. Lehtonen 2000, 67). Representaatiolla tarkoitetaan sekä esittämistä että edustamista. Representaation käsitettä voidaan hyödyntää tarkastellessa, miten, minkälaisin keinoin ja keiden näkökulmasta todellisuutta esitetään ja tuotetaan: representaation käsite onkin vakiintunut kulttuurintutkimuksessa (ks. esim. Seppänen 2005, 77). Diskursseja säätelevät diskurssiiviset käytännöt, jotka toimivat tietyssä kielellisessä, kulttuurisessa, historiallisessa, sosiaalisessa, maantieteellisessä ja taloudellisessa ympäristössä (ks. esim. Karkulehto & Rossi 2017, 11). Diskurssit siis määrittävät sitä, mitä jostakin tietystä aiheesta voidaan sanoa, kenellä on valta sanoa ja millaisin ehdoin. Diskurssi luo tilaa asioiden tarkasteluun tietystä näkökulmasta, mutta samalla se sulkee toisia näkökulmia ulos (Lehtonen 2000, 68.)

Diskurssianalyysin tutkimuksellista orientaatiota voidaan painottaa eri tavoin, ja painotus voi myös vaihdella tutkimuksen eri vaiheissa. Tässä tutkimuksessa painottuu kriittinen orientaatio, jolla tarkoitan sitä, että haluan tuoda tekstistä esiin myös ei-näkyviä merkityksiä (vrt. Heikkinen 2020, 306). Kriittiselle diskurssianalyysille on tyypillistä oletus alistussuhteiden olemassaolosta, ja tutkimuksen avulla tarkastellaan, miten näitä suhteita ylläpidetään (Jokinen & Juhila 1999, 86). Tässä tutkimuksessani pohdin, mikä on Maustetyttöjen lyriikoiden poliittinen ja sosiaalinen merkitys, joten yhtenä päämääränä on tehdä näkyväksi mielen sairauksia kokevan alisteinen asema, ja se miten näitä alistavia mekanismeja voisi purkaa. Tarkoituksena ei ole arvostella Maustetyttöjen musiikkia tai sanoituksia, vaan olen kiinnostunut heidän tuottamistaan teksteistä sekä henkilökohtaisesti että yhteiskunnallisten rakenteellisten kysymysten kannalta.

Lähestyin aineistoa sekä deduktiivisesti että induktiivisesti. Deduktiivisessa teoriakehyksessä suuntaa antoivat sosiologinen ja kulttuurintutkimuksellinen mielenterveyskeskustelu (Helén ym. 2011, Alanko 2017, Jäntti ym. 2019) ja luokan ”piiloutumisen” keskustelu (esim. Skeggs 2014, Anttila ym. 2016). Tein myös aineiston koodaamista merkitysten kautta, ilman että analyttiset linssit sokaisivat aineiston kertomuksia (vrt. Braun & Clark 2012, 60). Ensimmäisellä kerralla koodasin kaiken mielenterveyteen (esim. uni, unettomuus, pelko, sairaala, päihteet, yksinäisyys) liittyvän, ja seuraavalla kerralla kaiken yhteiskuntaluokkaan ja tunteisiin kuuluvan.

Teemoittelun jälkeen keskityin levyjen sisällöllisiin yhteyksiin, ja identifioin aineistosta ensin kaksi mielenterveyteen liittyvää keskeistä diskurssia ja sitten kolme merkittävintä luokkaa jäsentävää diskurssia. Tämä ei kuitenkaan ollut näin yksinkertaista, vaan vaati sekä aineiston, teorian että menetelmäkirjallisuuden jatkuvaa uudelleen lukemista – ja analyysin kirjoittamista aina uudelleen. Suurimmat haasteeni liittyivät keskeisten käsitteiden määrittelyyn ja soveltamiseen, omien havaintojeni erotteluun ja niiden uskottavaan perusteluun, siihen, miten rakennan sillan aineiston ja relevantin lähdekirjallisuuden välillä (vrt. Pietikäinen & Mäntynen 2019, 298–299). Vaikeaa oli myös kaikkein olennaisimman näkeminen työn loppuvaiheessa, kun punainen lanka oli tämän tästä kadoksissa. Affektiteoriaa (Ahmed 2018) sovelsin analyysiprosessin aikana selvästi muuta teoreettista keskustelua vähemmän, mutta en kuitenkaan halunnut jättää tunteiden käsittelyä kokonaan pois, sillä kuten analyysissäni esitän, tunteiden tai affektiivisten kokemusten rooli korostuu erityisesti luokkadiskursseissa.

3.3 Tutkimuseettinen arviointi

Tutkimuksella tarkoitetaan järjestelmällisen tutkimisen ja ajattelun, tarkkailun ja kokeilun kautta saadun tiedon tuottamista. Vaikka eri tieteenaloilla lähestytäänkin tutkimuskysymyksiä eri tavoin, kaikille on yhteistä halu lisätä ymmärtämystämme itsestämme ja maailmasta, jossa elämme. (ks. TENK- ohje 2019, 7).

Tutkielmallani on yhteiskunnallinen ja tiedollinen päämäärä. Jotta tieto olisi luotettavaa, pyrin tekemään tutkimustani mahdollisimman läpinäkyvästi eli kerron tutkimuksen tekoon liittyvät valintani sekä pyrin perustelemaan ne tieteellisesti kestävästi. Luvun alussa olevan tutkimuseettisen neuvottelukunnan antamaan ohjeeseen sitoutuminen koskee myös minua, vaikka aineistoni on suhteellisen helposti löydettävissä, netistä ladattavissa ja kaikkien saatavilla. Jouduin aiempiin tutkimuksiin viitatessani pohtimaan paljon esimerkiksi sitä, voinko siteerata musiikintutkijoita vain niiltä osin, kun heidän näkemyksensä tukevat tutkimustani, vaikka he lähtökohtaisesti ovat melko kriittisiä tekemääni musiikin puhtaasti kielellistä tutkimusta kohtaan (esim. Aho 2007; Aho & Kärjä 2007).

Tiedostan, että en pysty täysin irrottautumaan omista aiheen ennakkokäsityksistäni ja -näkemyksistäni, omista kokemuksistani tai arvoistani, ja kirjoitan tästä syystä omaa positiotani eli suhdettani tutkimuskohteeseen auki läpi koko tutkimuksen teon. Olen pyytänyt muita lukemaan tekstiäni, ja arvioimaan havaintojani kriittisesti. Tutkimuseettisesti minun on kuitenkin ollut jossain määrin hankalaa etäännyttää omat kokemukseni tutkimuksen aihepiiriin liittyen. Tutkimuksen

tekijänä olen kuitenkin pyrkinyt olemaan tutkijasubjekti, ja subjektiivisuuden hallintaan minua onkin auttanut tiedeyhteisö: tutkimuksessa aineisto, aiemmat tutkimukset ja teoria keskustelevat tutkijan avustuksella (Ronkainen ym. 2014, 72–73). Käytän valtaa tehdessäni tätä tutkimusta, mutta tiedostan että suomalaisen yliopistokoulutuksen ja akateemisen maailman kautta olen myös vallankäytön kohteena. Omat elämäkokemukseni ovat olleet sysäys tällä tutkimukselle, mutta myös tulo keski- ja työväenluokkaisesta perhetaustasta vaikuttaa tapaan ajatella ja kirjoittaa.

Tekstit ovat suhteessa muihin teksteihin ja performoivat aina jotain muutakin kuin itseään. Koska asioihin pääsee käsiksi vain tekstien välityksellä, on tulkinta tutkimuksen edellytys. Tulkitsemiseen liittyvä epävarmuus on ominaista ihmistieteille, joten epävarma tulkitseminen liittyy myös populaarimusiikin tutkimukseen. (Aho 2007, 121.) Maustetytöt eivät myöskään ole tuottaneet musiikkiaan tutkimustarkoituksiin, vaan todennäköisemmin taiteen ja/tai toimeentulon vuoksi. Lyriikoissa kerronta on fiktiivistä, eikä sitä voi verrata esimerkiksi kokemuskertomukseen. Pyrin kuitenkin tuomaan esiin, että en tutki lyriikoissa esiintyviä ”kokemuksia” sellaisenaan, vaan painotan näkökulmaa, jossa elettyjä kokemuksia tuotetaan. Populaarimusiikin sanoitukset ovat julkisia representaatiota, jotka uusintavat käsityksiä luokasta ja mielenterveydestä omassa kontekstissaan. Vaikka ne pyrkivät jollain tasolla ilmaisemaan kokemusta (vrt. Kauranen teoksessa Anttila ym. 2016, 323) – ne myös ilmentävät yhteiskunnallisia arvoja.

Mielenterveys on herkkä tutkimuskohde, sillä siihen liittyy kärsimystä ja valta-asemia. Tässä tutkimuksessa pyrinkin tekemään näkyväksi erilaisia mielenterveyteen liittyviä näkemyksiä ja näkökulmia, joita ei aina voi sovittaa yhteen. Tarkoituksena ei ole kertoa mitä mielenterveys on, vaan tuoda esiin keinoja, miten mielenterveyden käsitykset yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti rakentuvat ja minkälaisia ongelmia siihen liittyy.

4 Mielenterveys Maustetyttöjen sanoituksissa

Tässä luvussa käsittelen analyysin tuloksia mielenterveyden osalta. Maustetyttöjen kappaleiden lyriikat toimivat yhteiskunnallisena ja kulttuurisena kommentaarina, ja jäsentävät omalla tavallaan sitä, millaista on elää marginaalissa mielenterveysongelmien kanssa. Sanoituksissa mielen sairaus näyttäytyy linssinä, jonka kautta sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta tarkastellaan. Mieltä voidaan

tarkastella lääketieteellisenä tai psy-diskurssin ⁶kautta, mutta tässä työssä korostuu mielen kulttuurinen puoli ja se miten mielenterveysongelmat merkityksellistyvät juuri kulttuurisena ilmiönä ja mitä se mahdollisesti kertoo ajastamme ja paikastamme.

Mielenterveyden osalta olen nimennyt sanoituksista kaksi näkyvintä diskurssia, jotka ovat terveystoliittinen diskurssi ja yksilöllisen tragedian diskurssi. Kuten diskursseille on tyypillistä, myös nämä kaksi nimeämäni diskurssia esiintyvät monimutkaisina ja päällekkäisinä, mutta eri teemojen kautta muodostavat omanlaisensa kokonaisuudet. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen terveystoliittisen diskurssin.

4.1 Itsevastuullisuus mielenterveyden ja sairauksien kentällä

Mielenterveyteen tai mielen ongelmien hoitoon paikannettavissa osuuksissa lyriikat keskittyvät mediassa ja tutkimuksessa esiin nostettuihin huolenaiheisiin. Nimesin terveystoliittiseksi diskurssiksi puheen, jossa mielenterveyttä käsitellään ja jäsennetään hoidon näkökulmasta. Hoito liittyy tässä yhteydessä institutionaaliseen hoitoon tai lääkehoitoon, ja kuvausten ulkopuolelle jäävät mielen sairauksien omahoidolliset keinot kuten vuorokausirytmien ylläpito ja päihitteettömyys. Terveystoliittisen diskurssin teemat ovat mielenterveyspalveluiden pariin hakeutuminen, psykiatrinen sairaalahoito, lääkehoito, masennus, itsetuhoisuus ja terapiahoito.

Pihalla talkkari keräilee jo roskia
kodittomat sytyttelee notskia
mä en unta varmaan saa haudassakaan

postinkantajat juoksevat jo portaikoissa
mun suurin toive on et vois in olla jo poissa
vaik' en unta varmaan saa haudassakaan

kaadu lumihankeen selällesi hiutaleita niele
jos ei satu tarpeeksi voit kylmään rautaan painaa kielen
mene lääkäriin jos tuntuu että tarvitsisit tukea
jos ei vielä masenna voit aina päivän lehden lukee ("En saa unta varmaan haudassakaan",
KTVP)

Debyyttialbumin ensimmäinen kappale alkaa kotipihan ja unettomuuden kuvaamisella. Ympärillä oleva todellisuus kuvataan synkästi ja rehellisesti. Siinä, missä joku toinen työkseen kerää roskia

⁶ Psykologian, psykiatrian ja psykoterapian teoriat ja käsitteet, jotka ovat nykyisin hallitsevassa asemassa. (esim. Rimke & Brock 2012).

kadulta, joku toinen hyödyntää roskan polttamalla sen saadakseen hetken lämmiteltyä. Kertojaääni kuvaa omaoloaan lakonisesti ja toivoo kuolevansa, vaikka pelkää, ettei silloinkaan pääse unettomuudestaan eroon. Puudutus nähdään yhtenä keinona poistaa kipu: jos koskee, niin voi keksiä toisenlaisen keinon tuottaa tuskaa. Toisaalta samassa yhteydessä kun kertoja kehottaa satuttamaan itseään lisää ”painamalla kielen kylmään rautaan”, hän myös ohjeistaa aivan päinvastoin, menemään lääkärin vastaanotolle hakemaan tukea. Kertoja näkee, että lääkäri on oikea henkilö lähestyä, jos tunnistaa että rajat oman jaksamisen suhteen ovat tulleet.

näköjään taas mennään osastolle ambulanssilla
kun nämä penkit tuntuu jotenkin jo tutulta
enköhän halutessani sielläkin löydä tien katolle
maassa minuakin jaksaa odottaa multa

se oli SOS mitä yritin huutaa
mulle tarjottiin lääkkeitä ilman muuta
edes kaljaa jolla huuhtoa ne alas
siksi päätinkin ottaa itse ohjat
tongin syvääkin syvemmat mutapohjat
mua lääkärit vain kätteli ja halas (”Se oli SOS”, KTVP)

Samalla albumilla kuvataan hoitoon menemistä ambulanssikuljetuksella. Kuvauksen perusteella kertojaääni on aiemminkin ollut tahdonvastaisessa hoidossa, kun ambulanssikytyt tuntuu tutulta. Hän kuitenkin kritisoi hoitoa siitä, etteivät hoitavat tahotkaan pysty estämään häntä itsemurhayritykseltä. Toinen kritiikin kohde on lääketiede: kertojaääni ei koe tarvitsevansa lääkehoitoa ja lääkäreiden tarjoama apu on riittämätöntä. Tämän voidaan tulkita yhtäältä kertovan kertojaäänien sairautentunnettomuudesta, ja toisaalta kokemuksesta, jossa potilas ei koe tulevansa nähdyksi ja kuulluksi. Kappale ei kuitenkaan kerro, onko kyseessä vain ”edes kaljaa” toivova potilas, jota hoidetaan ainoastaan psykiatrisen diagnoosin hoitosuosituksen mukaisesti, vai onko hänellä haasteita sekä mielenterveydessä että päihteidenkäytössä. Päihteisiin liittyvät addiktiot ja mielen sairaudet kulkevat usein rinnakkain, ja voi olla hankalaa yrittää selittää syy- ja seuraussuhteita. Institutionaalisen psykiatrisen hoidon kritisoiminen kuitenkin jatkuu seuraavassa kappaleessa.

ne on heittäneet taas Ahon Petterin ulos
se saa avohoidossa pärjätä
siinä tiivistyne säästötoimien tulos
vaikka lehdissä niitä vois värjätä

ne laittaa reseptin matkamuistoksi taskuun

muistilapulle apteekin osoitteen
vielä viimeisen kättelyn lisäävät laskuun (”Kaikki tiet vievät Peltolaan” KTVP).

Kun edellisessä kappaleessa kertojaääni ei olisi halunnut hoitoon, muuttuu albumin seuraavassa kappaleessa näkökulma, jossa nostetaan esiin kokemus siitä, ettei (laitos)hoitoa saa riittävästi. Kertojaääni kuvaa, miten pakkohoitoon ”joutuvat” potilaat, jotka eivät sinne haluaisi ja avohoitoon päätyvät potilaat, joille sairaalahoidon saattaisi olla tarpeen. Sairalahoidon alasajoa perustellaan talousnäkökulmalla, joka toistuu säännöllisesti myös mielenterveyshoidon julkisessa keskustelussa. Julkinen terveyden- ja sairaudenhoito saattaa matalatuloiselle potilaalle tuntua kohtuuttoman suurelta, jolloin vielä yksi kättelytapaminen lääkärin kanssa tuntuu turhautavalta. Säkeessä kertojaääni kokee, että hoidosta saa vain lääkereseptin ja liian suuren hinnan.

Kappaleen kertosäkeessä toimijana on taas kertojaääni itse, joka kaikista elämän valinnoistaan huolimatta kokee sairaalan olemassaolosta turvallisuuden tunnetta (sitaatti tämän kappaleen loppupuolella), joten tahdonvastaiseen hoitoon joutuminen voi tuntua myös helpotuksena. Peltolan, eli psykiatrisen sairaalan, kuvauksessa on hienoinen ristiriita. Yhtäältä Peltolaa kuvataan ankeaksi ja takapajuiseksi ”Vaikka aurinko nousiskin aina tää mesta / vain varjoon jää vanhojen puiden taa” (”Kaikki tiet vievät Peltolaan, KTVP), mutta toisaalta Peltola on kertojaäänien ominta aluetta ja varsinainen ihailun ja kunnioituksen kohde ”Mulla on turvallinen olo / kaikki tiet vievät kuitenkin Peltolaan” (emt.). Hoidollista tarvetta ja sairaalan tarjoamaa huolenpitoa kuvataan myös uudemmalla albumilla.

äiti älä huoli
mun visioni elämästä ajat sitten kuoli
ei siis varsinaisesti oo muuta menetettävää
kuin isän hermot ja sinun kyyneleet
mut joku vielä huoli
tai ne osastolla ainakin pitänee mun puolii
enkä todellakaan toivo että tulet käymään
jos tahdot draamaa voit mennä elokuviin (”Äiti älä huoli”, EEISL)

Kappaleessa kuvataan todennäköisesti hyvin vakavista mielenterveysongelmista kärsivän kokemuksia, sillä kappaleen jokaisessa säkeessä viitataan jollain tapaa itsetuhoisiin ajatuksiin ja itsemurhan suunnitteluun ja erilaisiin toteuttamiskokeiluihin. Kappaleen alun aineisto-otteessa kertojaääni kokee sairaalan puolustavan häntä, eikä haluaisi nähdä äitiään – eikä myöskään haluaisi tämän murehtivan lapsensa puolesta, vaikka hän kuulostaa syvästi masentuneelta. Kappaleen loppupuolella kuvataan myös keskusteluhoidon pariin pääsemistä ”Nyt terapiassa haavojani nuolen /

vaikka ennemmin tai myöhemmin mä kuitenkin myös kuolen” (”Äiti älä huoli”, EEISL), vaikka sitäkään ei lopulta koeta riittäväksi avuksi, kun kappale jatkuu tästä terapiakokemuksesta ja päättyy säkeistöön:

nyt suljen jäisin sormin sairaalan portin
jään hetkeksi seisomaan pakkaseen
ensin vien postiin äidille kortin
ja sitten etsin sen vanhan asean (”Äiti älä huoli”, EEISL),

Kortilla viitataan jäähyväiskirjeeseen, joka monissa kertomuksissa jätetään läheisille ennen itsemurhaa. Kortin postittaminen äidille antaa aikaa siihen, ettei kukaan pääse estämään kertojaäänän suunnitelmia. Kappaleessa sairauden kanssa kamppaileva yksilö on päässyt avun ja hoidon piiriin, mutta sekään ei tahdo täyttää hänen hoidon tarpeitaan. Itsetuhoisuuspuheen paikannan tarkemmin kuuluvaksi yksilöllisen tragedian diskurssiin, jota käsittelem seuraavassa alaluvussa (4.2).

Keskustelu terapiahoidosta on käynyt julkisessa keskustelussa kiivaana. Psykoterapiat kuten muutkin keskusteluterapiat ovatkin lisääntyneet viime vuosina, mutta hoitomuotona jakautuvat epätasa-arvoisesti. Maustetyttöjen lyriikoissa terapia mainitaan vain kahteen kertaan, kun esimerkiksi itsetuhoisia ajatuksia tuodaan esiin kahdessakymmenessä yhteydessä.

mistä alamäki alkoi mene ja tiedä
kai mut lapsena ois pitänyt jo terapiaan viedä (”Eivät enkelitkään ilman siipiä lennä”, EEISL)

Tulkitsen aineistositaatin huomiona eriarvoisista lähtökohdista, sillä lasten terapiaan vieminen voidaan nähdä juuri keskiluokkaisille perheille ominaisena toimintana ja säkeessä terapiaan pääseminen vaikuttaa jäävän ennen kaikkea läheisten harteille. Ei-keskiluokkaisilla vanhemmilla ei ole ollut riittäviä resursseja auttaa, ja näin näkyväksi tulee myös uusliberaalin yksilön suoriutumisen järjettömyys. Jussi Ojajärven (2016, 88) mukaan lasten asema köyhissä perheissä on tullut piiloutuen esiin myös luokkaeroja käsittelevässä kaunokirjallisuudessa.

Terveyspoliittinen diskurssi kuvaa yhtäältä hyvinvointivaltion haurastumista ja uusliberaalia yksilökulttuuria korostavaa eetosta. Tässä puhettavassa on kyse nykyisten yhteiskunnallisten ja kulttuuristen mielenterveyskäytäntöjen näkyväksi tekemisestä kerronnallisilla keinoin, mutta toisesta näkökulmasta pyrkimyksenä on kertojaäänten korostunut vasta-argumentointi vallitsevaa ja hallitsevaa itsevastuullisuuden puhetapaa kohtaan. Terveyspoliittinen diskurssi tuottaa osittain vertaistuellista kokemuksesta, mutta esittää myös kritiikkiä mielenterveyden hoitokäytäntöjä

kohtaan. Tällaista puhetapaa voidaan jossain määrin pitää poliittisille päätöksentekijöille suunnattuna puheena. Käsitteet mielenterveydestä ja mielenterveyden hoidosta puhuttavat monia, ja vaikuttavat osaltaan siihen, miten ymmärrämme mielenterveyden ongelmista kärsiviä ihmisiä ja heidän läheisiään. Kuten jo kapeasti toin esiin, mielenterveydessä ja mielen sairauksien hoitojärjestelmässä on myös kysymys luokasta, ja tätä tarkastelukulmaa käsittelemme keskeisemmin toisessa analyysiluvussa (luku 5).

4.2 Mielenterveyden ylläpidon oikeudenmukaisuus

Tässä toisessa mielenterveyden alaluvussa käsittelemme yksilöllisen tragedian diskurssia, joka sisältää kuvauksia vaikeista ja kipeistä asioista, joita on hankala ilmaista. Tässä puhuttavassa mielenterveyttä konstruoidaan yksinäisyyden kokemusten ja jatkuvien huonommuuden, arvottomuuden, riittämättömyyden, syyllisyyden tunteiden läpileikkaamana. Yksilöllinen tragedia syntyy näiden kokemusten ja tuntemusten taustalla piilevästä itsevastuullisuuden vaatimuksesta. Diskurssi käsittelee melankolista puhetta, jossa kuvataan pahaa oloa, kuolemantoiveita, itsetuhoisuutta ja elämän yleistä epävarmuutta.

Yksilöllisen tragedian diskurssissa puhutaan surullisella tavalla yksinäisyydestä. Kappaleessa ”Soitin sulle sanoakseni en mitään” kertojaääni yrittää soittaa entiselle heilalleen ja käy myös soittamassa tämän ovikelloa päästäkseen hetkeksi rakkauden kohteensa luo kylään. Samalla hän ristiriitaisesti myöntää, että molemmille osapuolille on parempi, jos toinen ei vastaa puheluun tai avaa ovea. Kertojaääni tunnustaa olevansa yksinäinen ja kaipaavansa toista, mutta epäilee olevansa huonoa seuraa.

on jo iltpäivä silti vielä sängyssäni makaan
mietin sinua siis en syntejä syviä ainakaan
tuijotan taas puhelinta, mietin miksi edes koitan
unohtaa sun numeros kun kuitenkin taas pian soitan --

kello neljä yöllä hoipertelen kotia kohti
en tiedä miks mut jalat silti ovelles mut johti
soitan summeria toivon et ees hetkeks sisään päästät
jos et vastaa tiedät hyvin molempien aikaa säästät (”Soitin sulle sanoakseni en mitään”,
KTVP)

Ihmisen perustarpeesta saada rakkautta ja läheisyyttä puhutaan laskeneen itsetunnon kautta: kertojaääni väheksyy omaa kyvykkyyttään olla tois(t)en seurassa epäilemällä olevansa huonoa

seuraa. Vaikka kappaleen voi tulkita olevan rakkauslaulu, on sillä valtavia seurauksia kertojaäänien mielenterveydelle: pohjaton ja jatkuva kurjuuden kokemus, jonka vuoksi on vaikea nousta sängystä ylös. Kyseessä ei siis ole diagnostinen mielen sairaus, vaikka tuntemukset ja tunnetilat saattavat olla samankaltaisia. Yksi tärkeä näkökulma ”mielenterveysongelmien” jatkuvasti kasvavaan määrään olisikin pyrkiä selvittämään sitä, milloin diagnostiset kriteerit täyttyvät ja ovat tarpeen, ja milloin on pikemminkin kyse elämän muiden osa-alueiden vaikeuksista ja minkälaisella avulla tällöin tulisi vastata.

Debyyttialbumin kappaleessa ”Talvi Talvikin kanssa” kuvataan myös yksinäisyyden kokemusta, joka syntyy läheisen ihmisen menettämisestä:

se oli yksi talvi Talvikin kanssa
me heitettiin vain sikaa tuvalla
se lähti hyvin käyntiin ja heti käsistä
mutta elämä häviää lopulta aina kuitenkin --

mä en paljonkaan siitä talvesta muista
kaikki häipyä vain nyt on ikuista
yksin kotiin palaan illoin, olen rikki
oi Talvikki --

lumienkelin lailla olit hauras olento
vaan ei tuopista ollut ottees pieni ja hento
vaikka sinut pelastettiin, olen rikki --

oi Talvikki, olen rikki
tule takaisin, sen sulle takaisin
kaikki on paremmin
toivon niin (”Talvi Talvikin kanssa”, EEISL)

Kappaleen ensimmäisessä säkeessä kuvataan hyvin tavallista aikaa elämässä, joka sitten päättyy kuolemaan ja saa kertojaäänien tuntemaan, kuinka kuolema on ikuista ja kertojaääni näkee sen myös hauraan ihmisolennon ”pelastuksena”. Sian heittämisellä saatetaan viitata juomapeliin, jossa tarkoituksena on päätyä humalaan. Päihteet ovat kappaleessa keskeisessä asemassa, myös muistamattomuuden kuvaus viitanee tähän. Se ei kuitenkaan tee ystävän menettämisestä yhtään vähäpätöisempää. Tavallisen surun ja masennuksen sekoittaminen toisiinsa tällaisissa tilanteissa on jokseenkin helppoa. Suru voi kuitenkin muuttua depressioksi, jos henkilöllä on jo valmiiksi huono itsetunto ja syyllisyyden tunteet muuttuvat epätodellisiksi (vrt. Jäntti 2019, 288). Mielenterveyden näkeminen tästä näkökulmasta on tärkeää erityisesti yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa pohditaan seurauksia psykiatristen diagnoosien haaraantumisesta uusille elämän osa-alueille ja siitä, milloin

normaali kärsimys jäsennetään sairautena. Haasteeksi nousevat rajat normaalin ja epänormaalin rajat, kuten myös jatkuvan luokittelun tai kategorisoinnin tarve: saamaan aikaan kun tarvitsemme itsemme ja toistemme luokittelua ymmärtääksemme itseämme ja toisiamme, haluamme siitä myös eroon. Ihmiset haluavat diagnooseja, jotta ne poistavat häpeän tunnetta, mutta myös tehdäkseen järjestystä maailmaan sairautta selittämällä (esim. Kinnunen 2020) –tai tehdäkseen elämästään tyydyttävää sairauksista huolimatta (vrt. Honkasalo 2008, 223).

Yksin olemisen ja elämässä selviytymisen kokemukset kärjistyvät toisen levyn kappaleissa, joissa korostetaan yksin pärjäämistä ja kuvataan, minkälaisia seurauksia tällä mielenterveydellisesti tai henkisesti saattaa olla. Kappaleessa ”Eivät enkelitkään ilman siipiä lennä” lähdetään liikkeelle kuvauksesta, jossa kertojaääni makaa ruumisarkussa yhtä aikaa ”kuolleena”, mutta kuitenkin elävänä. Tulkitsen, että kertojaääni ei ole kuollut, mutta kokee että voisi olla, joka voi yhtäältä liittyä psykoottiseen tilaan, jolloin voimme pohtia, onko kulttuurissamme ylipäänsä tilaa esimerkiksi skitsofrenian tai muiden vakavien psykoosisairauksien kokemuksille. Toisaalta, se ettei osaa sanoa, onko elossa vai kuollut voi kertoa myös arvottomuuden kokemuksesta, jota vastaan pyritään jossain määrin kamppailemaan arkun kantta potkimalla.

makaan arkussa palelen nielen multaa kantta potkin
en voi syyttää ketään muuta itse elämäni sotkin
äiti käski ajat sitten hakee hoitoon tai ees kouluun
jättää rikkaan hullun miehen muuttaa takaisin Ouluun

oisin ollut menneisyyden vanki kaikkial ja aina
oli rikosrekisteri sekä asuntolaina
sydämessä lapsi joka ennen syntymäänsä kuoli
päässä vikaa, vaalee tukka ja loputon huoli

niin kai sitten oli mun aika jo mennä
eivät enkelitkään ilman siipiä lennä (”Eivät enkelitkään ilman siipiä lennä”, EEISL)

Kertojaääni ymmärtää olevansa syyppää siihen, että elämässä kaikki ei ole mennyt niin kuin ”pitäisi” ja olettaa tehneensä vääriä valintoja muiden ohjeista huolimatta. Esimerkiksi työläistaustaiselle nuorelle ei välttämättä ole selvää, että opintoja pitäisi jatkaa peruskoulun jälkeen, vaikka kertojaäänän vanhempi kuulostaa tähän hiukan kannustaneen. Syyllisyyttä hän kokee paitsi rikosrekisteristä ja asuntolainasta (joka ehkä kuitenkin poikkeaa kaikista muista syyllisyyttä aiheuttavista seikoista), myös olemuksessaan olevista seikoista ja tai pikemminkin niihin kiinnitetyistä konnotaatiosta (vrt. Tylerin 2008 *chav*-figuuri).

Säkeessä ”sydämessä lapsi joka ennen syntymäänsä kuoli” kertojaääni miettii sitä, että ei itse saanut koskaan olla lapsi, koska loputon huoli, jos lapsuus yleisesti ottaen olisi jollain tapaa huoleton ajanjakso. Toinen kokemus lapsuuden omalaatuisen ajanjakson menettämisestä kuvataan kappaleessa ”Ne tulivat mun isäni maalle”, jossa kertomuksen teemana on painajaisuni: ”ne tulivat mun isäni maalle / ja veivät lapsuuteni rekoissa sellutehtaalle” (EEISL) Lisäksi kappaleen ”Syntynyt suruun ja puettu pettymyksiin” otsikko viittaa lapsuuden traumaattisiin elinolosuhteisiin (vrt. Thoits 2010), joiden seurauksia voidaan Thoitsin tavoin tarkastella sekä mielenterveydessä että stressikokemuksissa myöhemmin elämässä.

Toisaalta, kyseisessä sitaatissa saattaa kertojaäänien mielessä olla oma tai läheisen lapsi, joka on menehtynyt kohtuun tai abortoitu. Hän kuvaa myös hiustenvärinsä tai mielenterveydellisten haasteidensa aiheuttamaa leimaa, kokiessaan olevansa joko historian stigmatisoitu haamu ”menneisyyden vanki” tai häpeällinen osa sitä kulttuurista ja sosiaalista ympäristöä, jossa nämä kokemukset ovat syntyneet. Tällainen puhe kertoo jotain yhteiskunnallisesta valtarakenteesta, joka alistaa nimenomaan naisia. Naiset kokevat usein häpeää sekä aborteista että tahattomista keskenmenoista, ”mielenvikaisuus” on liitetty enemmässä määrin naisoletettuihin ja blondeja on pidetty ”bimboina”. Siinä missä asuntolainan ottaminen voi kertoa jotain keskiluokkaisuudesta, on mieleltään murtunut naisoletettu kuitenkin alisteisessa asemassa sekä sukupuolensa että terveydentilansa vuoksi.

Kuolemanhalu voi tässä yhteydessä olla osoitus ympäristöstä, joka ei tarjoa nuorelle tai nuorelle aikuiselle mahdollisuutta kiinnittyä mihinkään (vrt. Jantti 2019, 167). Kertojaääni kuvaa kuinka hänen elämänsä tapahtumat ovat johtaneet siihen, että hän kokee olevansa valmis kuolemaan. ”Kai” sana viittaa toisaalta epäröintiin, jolloin arveluttavaksi jää, onko haaveilu enkeliksi muuttumisesta kuitenkaan lopullista. Kertojaääni pohtii myös sitä, onko hänestä enkeliksikään, jos hän vielä jatkaa maallisia virheiden tekemisiä, sillä myöskään enkelit eivät voi lentää ilman siipiä. Kyseisen kappaleen sisältävän levyn (albumilla on sama nimi) kansitaiteessa lohduttoman näköinen nuorehko hahmo makaa ruumisarkussa, ja pitelee kädessään suruvaippa-perhosen siipiä, joissa on samanlaiset kiinnitysnaulat kuin lasten leikkisiivissä. Kyseiset enkeleihin liittyvät kuvaukset sekä esimerkiksi viittaus ”maallinen pesti” (”Syntynyt suruun ja puettu pettymyksiin”, EEISL) voisivat liittyä osaltaan myös uskonnolliseen tai kristilliseen diskurssiin, jotka ovat liittyneet mielen sairastamiseen liittyviin kulttuurisiin käsityksiin (vrt. Kinnunen 2020, 11), mutta en kuitenkaan tunnista uskonnollista puhetapaa aineistossa laajemmin.

Halu kuolla tuodaan esiin myös kappaleissa ”En saa unta varmaan haudassakaan”, ”Se oli SOS”, ”Syntynyt suruun ja puettu pettymyksin”, ”Jos jäisin onnibussin alle”, ”Äiti älä huoli” & ”Tee se itse”. Käytännön tason itsemurhayritys tulee esiin esimerkiksi kuvauksessa ”lattialta pillerit kerään ja toivon etten huomenna herää” (”En saa unta varmaan haudassakaan”, KTVP) ja itsetuhoiset ajatukset yhdistetään kerran myös Romeo ja Julia-tyyppisesti yhteiseen kuolemaan ”jos tukkirekka murskaisi minut sinä vieressäni / vaikka ojassa käteni sun kädessä palasina makaisi / ilo olisi pelkästään puolellani” (”Jos jäisin onnibussin alle”, EEISL). Kun ensimmäisen sitaatin kohdalla pahoinvoinnin ja itsetuhoisuuden taustalla on todennäköisesti unettomuus ja vakava masennus, on toisessa aineisto-otteen kappaleessa kyse pikemminkin merkityksellisen ihmissuhteen päättymisestä ja hylätyksi tulemisen kokemuksesta.

Yhdessä itsetuhoisuutta käsittelevässä kappaleessa oli kuitenkin poikkeuksellisesti recovering-tyyppinen⁷ selviytymistarina, jossa kertoja kohdistaa selviytymisensä jonkun elämänsä hyvin rakkaan hahmon ansioksi. Kertojaääni kuulostaa tarinan alusta loppuun masentuneelta, mutta kertomuksen viime metreillä tuo esiin, ettei halua sittenkään kuolla vaan enemmän jatkaa elämää erityisen tärkeän hahmon kanssa. ”En halua pois sittenkään / mä mieluummin kanssas tänne jään / jään tänne katolle katson pilviin / aurinko paistaa silmiin” (”Jos mulla ei ois sua, mulla ei ois mitään”, EEISL) Tämä puhetapa on ristiriidassa muiden itsetuhoisuuspuheiden kanssa, joissa toistuu yksin pärjääminen eli pikemminkin edellisen vastakohtana surving-tyyppinen selviytyminen, jolla tarkoitan tilannetta, jossa elämä on jatkuvaa kamppailua ja selviytymistä uusista sairausjaksoista tai niiden aiheuttamista painolasteista johtuen.

Tällaisen itsetuhoisuuspuheen voidaan katsoa peilautuvan kulttuurimme tavanomaiseen itsevastuullisuuden diskurssiin, kun syyllisyyden ja vajavaisuuden tunteet kohdistuvat esimerkiksi riittämättömän perustulon tai huonosti toimivan palvelujärjestelmän sijaan itseen. Yksin pärjäämisen tulkitsen kumpuavan yksilökeskeisestä kulttuurista, jossa ”jokainen on oman onnensa seppä”. Ehkä tällaista kertomusta voi pitää yhteiskunnallisena mallitarinana siitä, että ongelmat nähdään yksilön henkilökohtaisina ongelmina, ja yksilö ei ymmärrä tai halua kyseenalaistaa, olisiko rakenteellisilla tasolla kuitenkin vaikutusta myös elämän vastoinkäymisiin ja psyykkisiin haasteisiin. Kuten tässä yhteydessä, myös aiempien tutkijoiden esittämät parantuneiden sankareiden mallitarinat (esim.

⁷ Recovering-käsitteellä tarkoitan lääketieteellistä selitystapaa, joka toistuu useimmissa julkisesti esitetyissä mielenterveyskuntoutujien kertomuksissa, joissa toipumista pidetään välttämättömänä sairauden päätepiteenä. (vrt. Mäkelä & Silfverberg 2020, 35).

Mäkelä & Silfverberg 2020, 37) kertovat jotain juuri uusliberalismin seurauksista: yksilöiden on suoriuduttava elämästään ilman rakenteellista apua.

Diskurssia yhdistää jatkuva kurjuuden ja huonommuuden kokemus, josta koetaan syyllisyyttä. Tällaiset käsitykset itsestä peilautuvat kulttuurissamme eniten masennusoireisiin, vaikka saattaa olla että negatiiviset käsitykset itsestä ja todellisuudesta vasta kasvattavat alttiutta sairastua masennukseen tai muuhun mielenterveydenhäiriöön. Juuri korostuneen syyllisyyden tunteen vuoksi tulkitseen diskurssin piirtyvän itsevastuullisuuden eetoksen ja herkästi haavoittuvaan ryhmään kohdistuvien liian suurten vaatimusten kautta.

5 Luokka ja tunteet Maustetyttöjen sanoituksissa

Tässä luvussa analysoin, millaisilla kielellisillä valinnoilla Maustetyttöjen sanoituksissa tuotetaan kuvia luokan merkityksistä ja luokan affektiivisuudesta. Sanoitukset keskittyvät pääosin mielenterveyteen, eikä luokkaa käsitellä sellaisenaan, mutta luokan epäsuoria representaatioita on lyriikoista luettavissa. Nimesin kolme keskeisintä luokan puhetapaa talousdiskurssiksi, protestidiskurssiksi ja kuulumattomuuden diskurssiksi. Talousdiskurssissa puhutaan taloudellisesta epätasa-arvosta, joka kuvaa luokkaa diskursseista kaikkein näkyvimmin. Protestidiskurssissa luokkaseman vaikutuksiin pyritään vastaamaan ottamalla haltuun oma epäedullinen asema kamppailemalla ihanteita vastaan. Kuulumattomuuden diskurssissa tehdään näkyväksi nykyisen onnellisuus- ja luokkayhteiskunnan ulossulkevia mekanismeja, mutta saman diskurssin kääntöpuolena kappaleiden kertomuksissa jonkinlaiseen yhteisöön kuulumisen tunnetta myös tuotetaan.

5.1 Vaakakupeissa henkilökohtainen rahapuhe ja laajempi talouskriittikki

Toisin kuin äänekäs mielenterveys, joka artikuloituu aineistossa selkeästi, luokka näkyy aineistossa hiljaisena läsnäolona, mielikuviin ja ruumiillisuuteen verhoutuneena. Talousdiskurssi on olennainen tapa puhua luokasta, ja taloudelliset olosuhteet sekä niihin liittyvä epätasa-arvo nousivat lyriikoissa esiin sekä henkilökohtaisen rahapuheen että laajemman taloudellisen yhteiskuntakriittikin kautta. Diskurssissa risteilevät teemat liittyvät luokan ruumiillisuuteen ja erontekoihin, kuten habitukseen ja tunnekokemuksiin, jotka kytkeytyvät sanoituksissa kuluttamisen muotoihin, erilaisiin elämäntilanteisiin ja toisaalta tietynlaisten elämäntapojen omaksumiseen. Diskurssin teemoissa on yhtymäkohtia esimerkiksi kysymykseen asunnottomuudesta sekä Leevi and the Leavings-yhtyeen

lyriikkaan. Yhtäältä talouden diskurssissa tuotetaan kuvausta kapitalismista metsien avohakkuun avulla sekä globaalista taloudesta ”kurjuuden kertomuksilla”, joita esittelen tämän luvun loppupuolella.

katson pilviin mut aurinko paistaa silmiin
se päähän tekee kipeää
mun ote elämästä lipeää
jos mulla ei ois sua mulla ei ois mitään

suuret toiveet eivät toteutua voineet
en tiedä ketä kiittää
kun tämä hyvin silti riittää
jos mulla ei ois sua mulla ei ois mitään

vaikka makaisin rannalla kultaisessa puvussa
ja mulla ois pelkästään lottovoittajia suvussa
vaikka kaikkialla rikkaita leikitään
mulla ei ois sua mulla ei ois mitään (”Jos mulla ei ois sua mulla ei ois mitään”, EEISL)

Kappaleessa lähdetään liikkeelle metaforisesti kuvaamalla haaveilua, joka kaatuu johonkin ulkoiseen tekijään ja kertojaääni kokee menettävänsä kontrollin elämästään. Toisessa säkeessä näkökulma on hiukan optimistisempi, kun kuvataan kiitollisuutta nykytilanteesta, vaikka unelmia olisi ollut enemmänkin. Hyväksytään ja arvostetaan sitä, mitä elämässä on. Kertosäkeessä kertojaääni pohtii sitä, että hänellä ei ole mahdollisuutta loikoilla hiekkarannalla kimmeltävissä ja pröystäilevissä asuissa, eikä hän ole myöskään onnistunut perimään rikkauksia. Halu leikitellä näillä ajatuksilla on suuri, ja näin ironisesti konkretisoituu, ylemmän luokan maku ainoana oikeana makuna, jota kaikkien tulisi tavoitella (vrt. Purhonen ym. 2014, 15–17; Bourdieu 1984). Taloudellinen rikkaus ei kuitenkaan ole kertojaäänen puheessa tärkeällä sijalla, vaan hän korostaa toisen henkilön tärkeyttä omassa elämässään. Inhimilliset arvot ja välinpitämättömyys materiaalisiin rikkauksiin asettuvat taloudellisen menestyksen edelle.

Lyriikoiden kultaisiin vaatteisiin verhoillut kehot rannalla ruumiillistavat oikeutuksia ikään kuin omistaen koko rannan (vrt. Skeggs 2014, 50–53). Omistamista ja taloudellisen pääoman jakautumista kuvataan myös kyseisen kappaleen seuraavassa säkeistössä ”vaikka istuisin salongissa sikari suussa / ja mul ois miniän paikka kuninkaiden sukupuussa” (”Jos mulla ei ois sua, mulla ei ois mitään, EEISL). Samantapaista tematiikka on myös kyseisen kappaleen musiikkivideolla, jossa Maustetytöt itse on puettu kultaisiin asuihin ja he esiintyvät salissa aatelishenkisiin vaatteisiin puetuille hahmoille, jotka kyräillen katselevat toisiaan kiinnittämättä lainkaan huomiota kaikkien keskellä upeasti

tanssivaan hovinarriin. Sekä sanoituksissa että videossa kokemuksia materiaalisten rikkauksien epätasa-arvoisesta jakautumisesta kuvataan affektiivisesti huumorin ja karnevalisoinnin keinoin.

Kun luokkaa lähestytään elettyinä kokemuksena ovat aistimukset ja erilaiset ruumiilliset tuntemukset keskeisiä. Maustetyttöjen sanoituksissa kokemus köyhyydestä kirjoittautuu paitsi ruumiillisena maailmassa olemisena, myös tähän liittyvän kulutuksen kautta. Luokan ruumiillisuus näkyy arjen käytännöissä ja kuuluu puheissa, ja samalla uusinnetaan myös tavallisen ja epätavallisen kansalaisen mallia (Bergroth 2016, 167). Skeggs (2014, 35) puhuu tällaisesta luokan tuottamisesta ruumiiden ja minuuksien arvottamisen ja tekemisen kautta.

lunta tulvillaan on taas kadut kaupungin
kun joku tilas silkkitieltä joulupaketin
jo ikkunasta rännän vaakaan lentävän näin
vedän vanhat kuomat jalkaan lähden itsekin tuulta päin --

missä on ne juhlat joita kaduilla ei näy
seuraa lienee kuolleiden luona enää käy
koita siinä kaikki arkihuolesi heittää
kun näpit jäässä lasket siskon haudalle kynttilää ("Vuoden pimein yö", EEISL)

Seuraavassa valitsemassani sitaatissa ironiaa rakennetaan säätilojen kuvauksilla ja melko tunnettujen joululaulujen uusilla versioilla. Alkuperäisessä "Arkihuolesi kaikki heitä" kappaleessa⁸ kutsutaan "meitä" unohtamaan arkipäivän murheet ihmiskunnalle merkityksellisen joulun tieltä. Maustetyttöjen "Vuoden pimein yö" kappaleessa mietitään, keitä se "me" tässä yhteydessä lienee tarkoittavan, kun osattomien ahdinko tuodaan näkyville kysymällä: "missä on ne juhlat joita kaduilla ei näy". Kuten aiemmin toin esiin myös muutamassa muussa kappaleessa käsitellään asunnottomuutta, joka kietoo yhteiskunnallisen ulossulkemisen hiljaiseen luokkakeskusteluun: Perustuslain mukaan "jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon" (Laki 11.6.1999/731), mutta viime vuonna Suomessa oli noin 4300 asunnottomia ihmistä (ARA 2021). Asunnottomuudesta lauletaan myös Maustetyttöjä inspiroineen Leevi and the Leavings-yhtyeen kappaleessa "Elina, mitä mä teen" jo vuonna 1988 (albumilla Häntä koipieni välissä) : "Ellu oli vaarikassa / töissä siinä kahvilassa / jonka takahuoneessa jonkin aikaa joskus asuttiin --- kun Ellu aina töissä itki / se sai sitten ne loparitkin / ja pankkiautomaatin eteisessä me öisin paleltiin".

⁸ "Arkihuolesi kaikki heitä, mieles nuorena nousta suo! Armas joulu jo kutsuu meitä, taasen muistojen suurten luo" Alpo Noponen, 1916

Maustetyttöjen aineisto-otteessa köyhyyden kuvaus ei jää vain katutasolle, vaan sen voi havaita myös kouriintuntuvasti ”kun näpit jäässä” lasketaan siskon haudalle kynttilää. Erilaisia aistikokemuksia, kuten kylmyyttä, on käytetty köyhyyden symbolisena kuvauksena aiemminkin (esim. Bergroth 2016, 193; vrt. myös Leevien kappale yllä). Talousdiskurssissa korostuu tämä taloudelliseen eriarvoisuuteen liittyvä teema, jossa köyhyyden aiheuttama kurjuutta kuvataan aistittuna: ”lyhyt kylmä kesä pitkään kylmään talveen jälleen kääntyy / pari nistiä Hesarille joka vuosi jäätyy” (”En saa unta varmaan haudassakaan”, KTVP). Sitaatissa kylmyyttä kuvataan läpi vuoden jatkuvana tuntemuksena, jonka äärimmäisenä seurauksena päihteidenkäyttäjä paleltuu Helsinginkadulla Kalliossa. Kadulla asuvien päihderiippuvaisten esiin tuominen voidaan lukea vastapuheena mielenterveyskeskustelulle, jossa hoitojärjestelmään halutaan kiinnittää huomiota keskiluokkaista ahdistusta silmällä pitäen eikä huomioimalla huono-osaisuutta.

tein kai lottorivini väärin
kun eilen illalla yhtä äkkiä
kotoa sähkö katkaistiin
ympärieni viltin käärin
vedin varpaille lisää tikkiä
ja näin ongelma ratkaistiin (”Tein kai lottorivini väärin”, KTVP)

Toisessa köyhyyttä kuvaavassa sitaatissa kertojaäänänen kokema kylmyys johtuu todennäköisesti kyvyttömyydestä maksaa kodin sähkölasku. Tällaisten kylmyyden eri muotojen välityksellä luokkasema ruumiillistuu arjessa (Bergroth 2016, 193). Elämönhallintaan liittyvät puutteet, ovat ne sitten konkreettinen rahattomuus tai psyykinen sairastuminen, voivat olla kadulle päätyneen taustalla.

tein kai lottorivini väärin
kun arvontapäivänä jännitin
aivan yksin huoneessain
lopulta tupakankin käärin
mummon flunssalääkettä rännitin
Pirkka-olutta juodessain (”Tein kai lottorivini väärin”, KTVP)

Kappale alkaa lottorivimetäforalla, joka voidaan tulkita kertovan elämän sattumanvaraisuudesta tai toisaalta myös siitä, että rakenteelliset ongelmat esitetään yksilön huonoista valinnoista johtuvina. Tupakan käärminen voisi liittyä siihen, että irtotupakka on paljon halvempaa kuin valmiiksi käärityt savukkeet. Esimerkiksi Anu Katainen (2011, 65–67) on tuonut Bourdieun teoriaa soveltaen esiin, miten tupakointi on luokkasidonnainen asia ja kiinnittyy nykyisellään yleisemmin

työväenluokkaiseen elämäntapaan. Voimakkaan riippuvuuden sijaan kyse on siitä, miten erilaiset elämäntilanteet tai elämänkulut vaikuttavat siihen, minkälaisia tapoja – ja minkälaisissa reunaehdoissa – ihmiselle muodostuu (emt. 69).

Tulkitsen, että lyriikoissa yleisemminkin kuormittavan elämän ongelmia hoidetaan päihteiden avulla ja tätä käsitellään mustan huumorin avulla. Kertojaääni puhuu aamulla avatusta kaljasta, ”flunssalääkkeen rännittämisestä”, yskänlääkepullojen hamstraamisesta ja ”reseptivapaiden särkylääkkeiden” perässä matkustamisesta. Humalahakuinen juominen ei katso luokka-asemaa, vaan voi olla myös esimerkiksi keskiluokkainen kokemus, mutta Pirkka-oluen juominen tai yskänlääkepullojen kerääminen voidaan tulkita symbolisesti liittyvän jonkinasteiseen rahattomuuteen. ”Halpaa kaljaa ja reseptivapaita särkylääkkeitä” kertovat edullisimmista tavoista saada pää sekaisin, ja se mitä kukin päihtyäkseen käyttää ilmentää luokkaa kulutusvalintojen kautta, vaikka se ei missään nimessä suoraan kerro millaista toisen ihmisen arkielämä on.

Päihteiden arkikäyttö ei ole päihdekeskeisessä kulttuurissamme uutta. Suomalaisella alkoholipolitiikalla on pyritty vastaamaan tähän jo sata vuotta sitten raittiusliikkeen keinoin, jonka pyrkimyksenä on ollut sivistää kansaa ja pyrkiä ”rahvaanomaisista” tavoista eroon (Alasuutari 1996, 187–188, lainausmerkit alkuperäisessä lähteessä). Kieltolain ja tiukimpien kontrollitoimien jälkeen valtiokeskeinen alkoholipuhe on siirtynyt sivuun, ja tilalle ovat tulleet näkemykset alkoholismista sairautena sekä suomalaisen huonon viinapään teorian kumoaminen. Esimerkiksi 1970–80-luvun alkoholitutkimuksessa (mm. Sulkunen 1980, ks. emt. 200) on esitelty alkoholin muita merkityksiä, kuten sen vaikutukset sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja oman aseman ilmaisemiseen, mutta myös sen, että suomalaista juomatapaisuutta pidetään edelleen huonommin toimeen tulevien tai työväestön ongelmana (emt. 203).

Myöhemmin ilmestyneellä albumilla raha ja talouskytkökset nostetaan esiin myös henkilökohtaista elämää laajemmassa mittakaavassa, kun kuvaillaan metsien avohakkuiden syitä ja seurauksia talouden ehdoilla pyörivässä maailmassa: ”ne näyttivät kirvestä ja käyttivät sahaa / ei nähneet metsää puilta ei ees puutakaan / näkivät vain rahaa / miten koskaan enää kotiin löydän / kun ne tekivät siitä Ikean pöydän / ja miljoonan mainoslehden pintaan / ne painoivat sen pilkkahintaan” (”Ne tulivat mun isäni maalle, EEISL). Kertojaääni identifioi itsensä huolissaan olevien ryhmään ja pitää ”niitä” (joille metsän hakkaaminen voi näyttäytyä metsän hoitamisena) väärintekijöinä. Kapitalismikriittinen kappale päättyy maailmanlopun ja pimeyden metaforiseen kuvaukseen ”tän tunnelin päässä ei näy enää valoa / ei nöyrää miestä tai naista jaloa”, jossa sukupuolijärjestelmä on edelleen kaksijakoinen

ja poissulkeva, mutta tällä kertaa naista luonnehditaan arvokkaan ja ihailtavan adjektiivin kautta, ja miestä sen sijaan kuvaillaan tottelevaisena ja vaatimattomana.

Lottorivi-kappaleen kertosäkeessä lauletaan sudanilaisista lapsista päämääränä herättää kuulijassa voimakkaita tunteita. Tässä yhteydessä on syytä kuitenkin muistaa, kuinka toteutuneella kielenkäytöllä avataan ja rajataan mahdollisuuksia. Kielen käytöllä voi olla ideologisia seurauksia, tämä ei suinkaan ole aina itsestään selvää, vaan sama diskurssi voi tuottaa sekä kielteisiä että myönteisiä seurauksia. (Jokinen & Juhila 1993, 43). Esimerkiksi Maustetyttöjen viittaus ”sudanilaisiin lapsiin / joilla on ongelma sentään oikea” (”Tein kai lottorivini väärin”, KTVP) saattaa vaikuttaa ensi kuulemalta muulta kuin rasistiselta, mutta kertoja kuitenkin toiseuttaa sudanilaiset lapset. Alun perin kappaleessa oli käytetty myös sudanilaisten tilalla N-sanaa⁹, jonka käytöllä on suoria rasistisia seurauksia.

kun pallot pyörivät ränniin
mietin Sudanin pieniä poikia
jotka haluaisivat känniin
niillä on ongelma sentään oikea
kun niiden banaanipuista on hedelmät tuotu
alakertani Alepan hyllyille (”Tein kai lottorivini väärin”, KTVP)

Omaa köyhyyttä jäsenetään kulutuksen kautta, sekä suhteutetaan myös vielä köyhempien tilanteeseen maailman mittakaavassa. Hedelmien kuljettaminen tuhansien kilometrien päästä ei ole ainoastaan ilmastopoliittisesti älytöntä, vaan kiinnittyy myös köyhimpien maiden nälänhätään ja kansainväliseen ravintopoliittikkaan. Bergrothin (2016, 189) mukaan köyhyyden kiinnittäminen maantieteellisesti jonnekin muualle on kuitenkin yksi keino pitää köyhyyteen liitettyä negatiivisuutta erillään itsestä, samalla kuitenkin vähätellään kärsimystä. Kappaleen kertojaääni lisäksi arvottaa muita köyhiä siirtämällä tahattomasti omia kokemuksiaan toisten kannettavaksi (ks. Ojajärvi 2016, 127). Tämä ei toisaalta ole kummallista yhteiskunnassa, jossa lähestulkoon kaikki ongelmat nimetään yksilön vastuulla oleviksi seikoiksi, ja jossa köyhyys, kuten myös työttömyys, nähdään yksilön epäonnistumisena, esimerkiksi liiallisena passiivisuutena.

Talousdiskurssissa puhutaan näkyvimmin rahasta, tai pikemminkin rahattomuudesta ja sen seurauksista mikrotasolla, ihmisen arkielämässä. Luokkatarina rakentuu lyriikoissa kuvaamalla

⁹ Tästä nousseen kohun vuoksi Maustetytöt-yhtye jätettiin vuonna 2019 Emma-gaalan ulkopuolelle. Julkisuudessa käydyin keskustelun myötä laulun alkuperäisiä sanoituksia muutettiin.

köyhyyteen liittyviä affektiivisten tuntemuksia, sekä pohtimalla esimerkiksi asunnottomuutta ja päihdekäyttämistä. Talousdiskurssi tuottaa myös suurempaa kertomusta talouden ja taloudellisen eriarvoisuuden verkostomaisesta ulottumisesta yhteiskunnan eri osa-alueille. Talousdiskurssi näkyy myös muissa esittelemissäni diskursseissa, joissa luokkaa eletään kamppailen ja kuulumisen kautta.

5.2 Kamppailua normatiivista keskiluokkaista kunnollisuutta kohtaan

Protestidiskurssi limittyy edelle esitetyn taloudendiskurssin kanssa, mutta menee vastapuheessaan pintaa syvemmälle. Sen sijaan, että kertojaääni jäisi murehtimaan haastavia elämäntilanteitaan ainoastaan tunteiden kokijana tai katseen kohteena, hän tekee päätöksiä toimia toisin. Protestidiskurssissa esiintyvät teemat liittyvät yksilöllisiin kulutusvalintoihin, päihteiden protestikäyttöön ja ylipäänsä työkeskeisen elämän kritisointiin. Tulkitsen, että tässä yhteydessä on eräänlaista dialogisuutta aiempaan suomalaiseen rock-lyriikkaan. Yhtäältä tuon esiin, kuinka jännitteinen ja uhmakas protestidiskurssi tuottaa kuitenkin yhden kuvauksen, jossa kapinointihalu hiipuu ja kertojaääni päätyy pyrkimään oletettua ja toivottua keskiluokkaista aktiivisuutta kohti. Luvun lopussa esitän, miten Maustetyttöjen sanoitusten vastapuhetta (ja jossain määrin yhtyeen imagoa) voidaan pitää laajempänä kritiikkinä top girl- ajattelutapaa kohtaan (vrt. Jokinen 2015; McRobbie 2009).

Työnväenluokkaa on luonnehdittu tuhlaavaisena ja liiallisena, kun taas keskiluokka on kuvattu muun muassa itsehillinnän ja kieltäytymisen mielikuvien kautta (Skeggs 2014, 190). Tällainen toiminta voidaan toisaalta tulkita alempien luokkien representaatioiden toisintona tai yhtäältä keskiluokkaisen kunnollisuuden uhmaamisena. Luokkaa kuvataan Maustetyttöjen lyriikoissa varattomuuden ja ”tuhlauksen” kautta, kun kertomuksen hahmo kulkee talvella kesäkengissä ja ostaa alkoholia huonosta rahatilanteestaan huolimatta.

kesäkengät ja liian suuri huppari
pakkasessa lähikauppaan
vain muutaman kaljan jälleen noudan
jos lisää tarvin, niin hyvin joudan uudelleen
kun muutoin kuitenkin vain lähinnä makaan
en kotoa poistu syyttä ainakaan (”Syntynyt suruun ja puettu pettymyksiin”, EEISL)

Kun kertojaääni lähtee pakkasilmalla liian kevyissä kengissä ja ilman takkia, voidaan hänen kuulla asemoivansa itsensä joko välinpitämättömäksi tai vähävaraiseksi. Masentuneen olon vuoksi hän ei jaksa välittää pukeutumisestaan tai yksinkertaisesti rahaa ei ole riittänyt talvikenkiin tai -takkiin.

Rahaa on kuitenkin käytettävissä sen verran, että voi ostaa muutaman oluen, tai käydä kaupassa uudelleen ostamassa toiset samanmoiset lisää. Kertojaääni toteaa, että aikaa uuteen kauppareissuun riittää, sillä kotona hänen aikansa kuluu ”lähinnä maatessa”. Jos kaupassa käyminen on ainut syy lähteä ulos, kertoisi se koronapandemian aikana kuuliaisuudesta, mutta aikana ennen koronavirusta pikemminkin yksinäisyydestä ja jonkinlaisesta yhteiskunnallisesta osattomuudesta. Lyriikoiden toimijalta puuttuu keskiluokkaisen habituksen itsevarmuus ja määrätietoisuus. Itsensä näkymättömäksi tekeminen, kuten kotiin eristäytyminen on tapa pitää tilanne hallussa, toisaalta kertojaääni pyrkii tapaamaan muita ihmisiä mahdollistamalla itselleen yhden marketissa käyntikerran sijaan useamman kauppavierailun.

Debyyttialbumi sisältää paljon kerrontaa, jota yhdistää päihdyttävien aineiden kuten alkoholin, särky- ja flunssalääkkeiden ja tupakan jatkuva käyttö arjessa. Päihteiden runsasta käyttöä perustellaan jollain tapaa hauskuudella ja sosiaalisuudella esimerkiksi viettämällä yhdessä aikaa ja pelaamalla juomapeliä (ks. luku 4.2.), mutta myös jonkinlaiselle elämän näköalattomuudella, sillä mitään muutakaan ei ole puhujalle luvassa: ”vailla määränpäättä harhailen juopon lailla” (”Jos jäisin onnibussin alle”, EEISL). Toisaalta sanoituksissa esiintyy alkoholin protestikäyttöön liittyvä näkemys, jossa aika ja raha piinaavat ihmisiä, joten mitä haittaa juomisesta on ”--kun toinen ei riitä ja toista on liikaa / vaihtaisko joku aikaa rahaksi” (”Ihan niinku mukamasten vaan”, KTVP). Sitaatin voidaan tulkita kertovan kertojaäänien palkkatyöttömyydestä ja halusta saada työtä, tai toisaalta kritiikkinä kapitalistiselle yhteiskunnalle, jossa omaa aikaa ei todellakaan olla valmiita vaihtamaan rahaan ja päihderiippuvuus näyttäytyy eräänlaisena itsemääräämisenä (myös Vadén 2010, 50–51). Yhdessä myöhemmin ilmestyneen levyn kappaleessa kuvataan myös työtä, joka ei kuitenkaan takaa riittävää toimeentuloa.

täysi viikko töissä taas
ja taskussa tyhjä lompakko
kun lottokupongit tarkastaa
jää sinne vielä parkkisakko -- (”Taksilla Vaalaan”, EEISL)

Aineistositaatin ensimmäisessä säkeessä tuodaan esiin matalapalkkaisen työntekijän asema, josta jollain ironisella tasolla kuitenkin puhutaan ahdistuksen ja huolen sijaan rohkeasti ja vähän ylpeästi: vaikka olisi tehnyt viikon aikana täydet työtunnit, voi silti olla tilanteessa, jossa rahaa ei ole käytettäväksi. Näin huonosti palkattujen työntekijöiden toimijuudesta luodaan kapinallisesti myös myönteistä kuvaa. Suomalaisessa populaarimusiikissa tällainen ristiriitainen kansalaisihanteen kuvaus ei ole uutta, kun Gösta Sundqvist pohtii sanoituksissaan kolmekymmentä vuotta sitten: ”eikö

elämässä riitä mikään / eikö hellittäisi hetkeksikään jatkuva paine / kuinka usein täällä turpiin saakaan / kuinka nopeasti kaikkooakaan rahat ja maine” (Leevi and the Leavings, ”Elina, mitä mä teen” albumilla Häntä koipieni välissä 1988). Maustetytöt tuovat taloudellisiin mahdollisuuksiin liittyvän teeman modernisoituna 2000-luvulle, kun kappale jatkuu taksikyydin ottamisella:

ja nyt baarista itseni pihalle haalaan
liian monta vuotta täällä jo vietin
yksin pimeässä huidon taksia Vaalaan
kun lähdin, mitä oikein mietin (”Taksilla Vaalaan”, EEISL)

Maustetyttöjen kertosaikassa taksilla kulkemisen taustalla voi olla ihan tavallista hulluutta, kun baari-illan päätteeksi kertojaääni saa idean lähteä taksikyydillä satojen kilometrien päähän¹⁰. ”Taksin ottaminen Vaalaan” voi toisaalta kuvata kulutuksen kautta ironisesti myös sitä, miten keskiluokassa halutaan toimia eliitin tavoin kulkemalla yksityisesti ja kalliisti paikasta toiseen, oli määränpää missä tahansa.

Myöhemmin ilmestyneellä levyllä päihteiden käyttöä käsitellään selvästi vähemmän, ja levyltä löytyy yksi raitistumisyrittäjäkertomus, jossa näkökulma muuttuu, niin että kertojaääni ei kuvaa omaa raitistumisyrittäjänsä vaan jonkun itselleen läheisen henkilön.

hiljaa sataa maahan taas ensiloska harmaa ja likainen
sä luet kirjaa satuaarretta hanhiemon osaat jo jokaisen
taas yhden vuoden olet jaksanut juoda vettä voimalla humalan
ja loskaa luoden olet hoitanut töitä kodin sekä jumalan (”Jos vain pääsisin pääsi sisälle”,
EEISL)

Sääilmauksia käytetään sanoituksissa tiuhaan, ja tämä kuvaa ehkä jollain tapaa myös tarinoiden toimijoiden mielenmaisemaa. Kertojaääni tuo esiin, miten läheinen käyttää aikaansa vanhojen ja perinteisten satujen lukemiseen, vaikka osaa nämä jo ulkoa, joka kuvaa kuinka kovasti toimija haluaa lukea. Säkeistössä korostuu se, että alkoholista eroon pyrkivä toimija on jo useamman vuoden jättänyt päihdyttävät juomat juomatta ja tästä seuranneesta alakulosta ”loskaa luoden” tehnyt uutterasti sekä kotitöitä että jonkinlaisia henkisiä tehtäviä (tai toisaalta ”jumalan” maininta saattaa säkeistössä olla myös siksi, että se rimmaa sanan humala kanssa). Raitistumisyrittäjänsä tulkitsemalla kertojaäänen ja kappaleen toisen toimijan selostavan toivetta ideaalikansalaisuudesta, päihteettömyyttä sekä ahkeraa työntekoa, eli ponnistelua keskiluokkaista ”kunnollisuutta” kohden.

¹⁰ Maustetytöt ovat haastatteluissa kertoneet olevansa kotoisin Vaalan kunnasta, joka sijaitsee Oulun kupeessa, ja asuneensa Maustetytöt uransa ajan Helsingissä (HS 2019).

Maustetyttöjen sanoituksia voidaan lukea eräänlaisena vastapuheena kulttuuriselle mallitarinalle, jota tohkeissaan olevat ”huipputyöt” edustavat (vrt. Jokinen 2015; McRobbie 2009). Maustetytöt esiintyvät sekä keikoilla että muualla julkisuudessa usein vakavina ja passiivisen oloisina toimijoina. Luen paitsi tästä habituksesta, myös yhtyeen sanoituksista narratiiveja siitä, miten yhteiskunnan ideaaleihin työkeskeisistä ja yrittäjähenkisistä – miksei myös onnellisuushakuisista – kansalaisista ei pystytä, mutta ei myöskään haluta osallistua. Esimerkiksi alkoholinkäytöllä ja uhmakkaalla käyttäytymisellä vastataan odotuksiin ideaalikansalaisen aktiivisuudesta. Tällöin luokkatarinassa on kysymys myös itsemääräämisoikeudesta: alkoholinkäyttö tietynlaisissa elämän reunaehdoissa tuo tämän konkreettisesti esiin (vrt. Katainen 2011, 10). Toisaalta protestidiskurssissa esitetään kapinaa kohti näkemystä, jossa ihminen tulee arvokkaaksi työn kautta (ks. esim. Kortteinen 1992, 315), kun täydestä työviikosta riisutaan pois ylistämisen näkemys ja kertojaääni kieltäytyy olemasta yhteiskunnan ihannoima rationaalinen oman edun tavoittelija – ja on tästä hiukan salaa myös hemmetin ylpeä.

5.3 Ulkopuolisuus onnellisuus- ja luokkayhteiskunnassa

Maustetyttöjen kappaleissa toistuu kertojaäänänen tunne ulkopuolisuudesta tai osattomuudesta, ja nimeän tällaisen puheen kuulumattomuuden diskurssiksi. Kuulumattomuuden diskurssissa esiintyvät teemat liittyvät juurettomuuteen, erilaisiin elämäntilanteisiin, itsetuhoisuuteen, sairaalahoitoon, piilossa tapahtuvaan väkivaltaan ja alkoholismiin sairautena. Huonomuus, häpeä ja pelko nivoutuvat kuulumattomuuden diskurssiin, kun kertojaääni kuvaa ristiriitaisia tunteitaan tai affektiivisia kokemuksiaan yhteiskunnassa, jossa onnellisuus on tavoite ja luokka piiloutuu yksilökulttuurin taakse. Alaluvun lopussa esitän, miten tarinaa luokasta tuotetaan kuulumattomuuden sijaan myös kuulumisen kautta.

Kuulumattomuuden taustalla vaikuttaa olevan esimerkiksi fyysinen asuinympäristöön liittyvä seikka, kuten tyypillinen muualta kaupunkiin muuttaneen kokemus:

nyt baarista itseni pihalle haalaan
liian monta vuotta täällä jo vietin
yksin pimeässä huidon taksia Vaalaan
kun lähdin mitä oikein mietin

taas maanantaina maireasti
aamuruuhkaan pahoinvoimaan
saan pakokaasut keuhkoon asti

ja sireenit jää korviin soimaan

jos pyydän hetken rauhaa
naapurithan tervehtii heti
ja tuntemattomatkin baarissa jauhaa
nyt saanut oon tarpeekseni kaiketi (”Taksilla Vaalaan,” EEISL)

Kappaleessa kertojaääni katu muuttoja ”kyliltä” kaupunkiin, jossa asiat eivät menneetkään toivottuun suuntaan ja hän kuvaa viettäneensä kaupungissa jo liian pitkän ajan. Kaupunki aiheuttaa fyysistä pahoinvointia ilmansaasteiden ja äänihaittojen kautta, eikä tarjoa kertojalle riittävästi tilaa yksin olemiselle. Naapureiden tervehtiminen ja muiden ei riittävän tuttujen ihmisten yritykset ottaa kontaktia saavat kertojan kokemaan, että on aika vaihtaa paikkaa –tai palata hyväksi koettuun vanhaan. Tällainen muukalaisuuden tai juurettomuuden tarina on yleinen luokkadiskurssi. Vaikka maalta kaupunkiin muuttaneen luokkanousu onnistuu, jää kaipaus kotiseudulle elämään voimakkaasti. Kappaleesta voidaan tulkita viittaus Leevi and the Leavings-yhtyeen kappaleeseen ”Pohjois-Karjala”, jossa palataan myös kotiseudulle ja juodaan yötä myöten kaljaa. Toisin kuin Leevien kappaleessa Maustetyttöjen sanoituksissa ”sateenkaari ei päättynytkään nakkioskille”, ja kotiseudulle saavuttaessa pettymys oman paikan löytämisen suhteen toistuu: ”kun viimein saavun taksilla Vaalaan / kylän viimeiseen baariin niin se on mennytkin kiinni” (EEISL). Samaan tapaan, ulkopuolisuuden kokemuksia kuvataan lyriikoissa vertaamalla itseä muihin.

mun ainut toive kuten muillakin on onnistua
jos vain tietäisin ees mikä määränpäni on (”Se oli SOS”, KTVP)

oli sade taikka pouta, mä lähden vetämään
mun yhden hengen show’ta, rock-tähden elämää
kuin viimeistä päivää, taas on mennyt monta päivää
ja tänään jälleen jatkui ikuisuus

kaikki kaiketi arvaa, mitä tuleman pitää
olen ainoa varmaan, joka ei näe mitään (”Ihan niinku mukamasten vaan”, KTVP)

Kertojaääni puhuu päihneiden käytöstä kuvaten sitä ironisesti tavanomaiseksi tavaksi rock-taiteilijan elämässä, joka säässä kuin säässä elää ”kuin viimeistä päivää”. Säkeistössä kertojaääni kokee olevansa maailmassa ainoa, joka ei osaa aavistaa, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Riittämättömyyden tai arvottomuuden tunne paistaa puhujan läpi, koska hän olettaa, että muut osaavat suunnitella elämänsä ja tekemisensä, jolloin myöskään rocktähtien viitekehys ei tarjoa yhteisöä tai ryhmäidentiteettiä johon kiinnittyä. Kokemus kuulumattomuudesta saa kertojaäänänen tuntemaan itsensä onnettomaksi maailmassa, jossa hänen pitäisi tehdä valintoja, vaikka hän ei edes näe

vaihtoehtoja. Luokkatarina kuulumattomuudesta rakentuu näin yhteiskunnan marginaaleista ponnistavan kertojaäänen äänestä. Kuten Maustetyttöjen sanoituksista tulkitseen, myös esimerkiksi Ahmedin mukaan onnettomat yksilöt tuntevat itsensä ulkopuolisiksi maailmassa, jossa heidän kokemuksensa näyttävät vieraalta (Ahmed 2010, 7–12).

Häpeän tunne liittyy omalta osaltaan kuulumattomuuden kokemukseen. Kappaleessa ”Äiti älä huoli” (EEISL) kertomuksen tapahtumapaikkana on sairaala, ja kertojaääni tuo sivuhuomiona sairaalahoitoon liittyvän stigman esiin: ”jos muille kertoa aiot / mua ei todellakaan kiinnosta vaik päästäs kaiken taitot / mul on täällä pelkkää hyvää seuraa / poltan röökii ja katson telkkarii” (Äiti älä huoli, EEISL). Aineistositaatissa esiintyy häpeän lisäksi suuttumusta äitiä kohtaan, joka paljastaa häpeän mahdollisen kyvyn aiheuttaa konflikteja ihmisten välille (vrt. Bergroth 2016, 187). Toisaalta kertomuksessa tosinnetaan mielikuvaa ”mielisairaalasta”, jossa vain katsotaan tv:tä ja poltetaan ketjussa tupakkaa (lainausmerkit lisätty, koska termin käyttö on nykypäivänä kyseenalainen).

Maustetyttöjen lyriikoissa on paljon melankolista puhetta, jossa käsitellään pahaa oloa, itsetuhoisia ajatuksia ja kuolemantoiveita, ja häpeän tuntemuksen voidaan tunnistaa kulkevan joissakin kohdissa itsetuhopuheen läpi salakavalasti. ”Eivät enkelitkään ilman siipiä lennä” kappaleessa kertojaääni makaa jo ruumisarkussaan. ”Makaan arkussa / palelen nielen multaa / kantta potkin” ja taustalla hän kertoo syyllisyyttä ja häpeää aiheuttaneita kokemuksiaan, jotka ovat syntyneet ahmedilaisessa mielessä toisten katseiden alla olemisesta.

oisin ollut menneisyyden vanki
kaikkial ja aina
oli rikosrekisteri sekä asuntolaina
sydämessä lapsi joka ennen syntymäänsä kuoli
päässä vikaa, vaalee tukka ja loputon huoli (”Eivät enkelitkään ilman siipiä lennä”, EEISL).

Kertojaäänen menneisyyden teot tai niiden seuraukset aiheuttavat syyllisyyttä. Käsitys omasta ”viallisuudestaan” sekä kuulumattomuuden kokemukset johtavat elämän loppumisen toivomiseen. Tuntiessaan häpeää näistä kaikista kertojaääni päätyy yhteiskunnallisten ideaalien ulkopuolelle. Ahmedin mukaan häpeä onkin sidoksissa yhteiskunnan normeihin: ”häpeä on affektiivinen hinta, joka on maksettava siitä, ettei noudata olemassaolon normien käsikirjoitusta” (2018, 140). Kertojaääni tarkkailee itseään ja epäilee omaa kyvykkyyttään tarttua tilaisuuksiin, koska käsittää tehneensä liikaa vääriä valintoja maailmassa, jossa keskiluokkainen elämäntapa tai jatkuva onnellisuuden tavoittelu toimii normina. Tulkitseen, että kertojaääni kuvaa, miten kykenemättömyys

vastata yhteiskunnan odotuksiin aiheuttaa häpeän tunteita ja tämän seurauksena itsemurha näyttäytyy yksilön elämässä ainoana mahdollisena ratkaisuna.

Maustetyttöjen lyriikoissa voimakas pelko tulevaisuutta kohtaan tulee esiin yhtyeen toisella albumilla. Kappaleessa ”Tee se itse” käsitellään läheissuhteeseen liittyvää väkivaltaa, joka tuo konkreettisesti esiin kertojaäänien suhteen pelon kohteeseen, ja yksin pärjäämisen ilmiön.

on siis kesä en tiedä mitä mä teen
jos menen rannalle heitänkö sormuksen veteen
pyydät taas että unohtaisin eilisen illan
oon niin kyllästynyt, väsynyt ja mustelmilla (”Tee se itse”, EEISL)

Kertojaääni odottaa pelon aiheuttajan uudelleensatuttamista, eikä tiedä, miten tilanteessa tulisi toimia: pelko on saanut hänet lamaantumaan ja kohdistuu siihen, mikä on lähestymässä. Ahmedin (2018, 92) mukaan pelolla reagoiminen on riippuvaista siitä, minkä koemme aiempien narratiivien mukaisesti pelottavaksi. Hän myös ehdottaa, että pelosta tulee voimakkaampaa, jos kohde uhkaa kadota: ”mitä vähemmän tiedämme, mitä tai ketä pelkäämme, *sitä pelottavammaksi maailma käy.*” (emt. 92, kursivi alkuperäisessä lähteessä). Jos pelko ikään kuin tietämättä viilettää ohitsemme, tulee koko maailmasta potentiaalinen vaaranpaikka. ”voin sun tansseja tanssii / mut täytyyks sun lyödä? / jos juomat tarjoot ei mun tarvi leipääsi syödä”. Pelko on sidoksissa myös rakkauden menettämisen pelkoon. Kertojaääni on valmis jäämään alkoholipitoiseen suhteeseen ja myötäilemään kumppaniaan, jos väkivallan uhka katoaisi.

Kappaleen edetessä kertojaäänien kokema väkivalta kääntyy sisäänpäin ja hän haluaa tappaa itsensä. ”on siis kesä, en tiedä miten sen teen / jos menen rannalle hyppäänkö pää eellä veteen / vai hautaanko itseni hiekan alle / teen vapaapäivän haudankaivajalle.” Kertosäkeen teema on itsemurha-ajatukset, joissa tuodaan esiin, ettei toivottomaan parisuhde- ja elämäntilanteeseen löydy muuta ratkaisua. Kertojaääni kokee olevansa ongelmansa kanssa totaalisen yksin ja viittaa vakavaan tilanteeseensa koomisesti yksilöllisyyttä korostavan nyky-yhteiskunnan elämäntaitokirjallisuuden kautta: ”mä tahtoisin pois täältä pikimmiten / mut tee-se-itse -oppaassa ei kerrottu miten.”

Yhteiskunnallinen ulkopuolisuus juontaa Maustetyttöjen lyriikoissa kertojaäänien monenlaisista huonommuuden tunteista, ja usein näitä tuntemuksia hoidetaan sanoituksissa alkoholilla itseään turruttaen. Vaikka teksteissä ei puhuta suoraan varsinaisesta päihderiippuvuudesta tai alkoholiongelmasta, voidaan tunnistaa, että kertojaäänellä on jonkinlaisia ongelmia alkoholin kanssa.

selvinpäin mutta erittäin sekavasti
taas törmäilen seiniin
ei yhtään liikaa kuin myöskään sopivasti
oo juovuttu ei ei niin

jokainen ilta niin kuin tämäkin vielä
päättyy alkuräjähdykseen
se iso tunne aamulla vaikea niellä
kun ei pety pettymykseen ("Mä loistan kuin hämärä", KTVP)

Kertojaääni kuvaa olevansa sekaisin myös selvinpäin ollessaan, ja epäselväksi jää onko taustalla kuitenkin monia kertojaäänen kokemia "sopivasti" juovuksissa vietettyjä päiviä. Kaikki päivät päättyvät illan "alkuräjähdykseen", ja seuraavaan aamuun, kun tälläkään kertaa tunteet eivät ikään kuin tunnu riittävästi ja tilannetta on vaikea hyväksyä. Kertosäkeessä (seuraava sitaatti) kertojaääni haluaisi ottaa muihin yhteyttä, mutta ei saa sitä aikaiseksi. Kokemukset arvottomuudesta tai riittämättömyydestä tulevat esiin masennuspuheena, jossa syyt nousta sängystä ovat olemattomia. Kyseisen kappaleen kertojaääni esittää päihdekeskeisen elämänsä kuitenkin jollain tapaa hyväksyvästi ja antaen tilaa myös elämässä epäonnistumisille "loistamalla kuin hämärä".

tänään vois in koittaa vihdo in äidillekin soittaa
ja huomenna
puolimaratonin makaan sanomatta sanaakaan
joo mä osaan mä loistan kuin hämärä
äiti mä osaan mä loistan kuin hämärä ("Mä loistan kuin hämärä", KTVP)

Kertojaääni ei suoraan hyökkää kappaleen viimeisessä säkeistössä mainittua äitiään vastaan, vaan ikään kuin antaa äidille "osaamisensa" tunnustaessaan vapauden olla myös onneton. Loistaa voi myös pimeydellä. Esimerkiksi Ahmedin mukaan vapaus olla onneton ei tarkoita, että pitäisi olla surullinen tai haavoittunut, sen sijaan se sisältää vapauden kokea näitä tunteita – vapautta olla onneton on tulla muiden epäonnisuuden vaikuttamaksi tai elää elämää, joka vaikuttaa muihin epäonnisesti (Ahmed 2010, 195). Kertojaäänen äiti on saattanut joskus vaikuttaa lapseensa haitallisesti, ja nyt kertojalapsi elää elämää, joka poikkeaa paitsi yhteiskunnan suunnalta tulevien vaatimusten tieltä myös äidin onnellisuuden polulta.

Kuulumattomuuden diskurssin toinen puoli eli kuulumisen tunne tulee kuitenkin joissain Maustetyttöjen kappaleissa näkyvästi esiin. Kertojaääni kokee jollain tapaa kuuluvansa perheeseensä,

koska menetettävänä on vanhempien hermot ja kyyneleet, vaikkakin läheissuhteiden edelle menee sairaalan osasto, joka ainakin puolustaa ja välittää.

mun visioni elämästä ajat sitten kuoli
ei siis varsinaisesti oo muuta menetettävää
kuin isän hermot ja sinun kyneleet
mut joku vielä huoli
tai ne osastolla ainakin pitänee mun puolii ("Äiti älä huoli," EEISL)

Vaikka kertojaääni kokee menettäneensä otteen elämästään, hän kokee kuuluvansa vielä perheeseensä tai ainakin isä ja äiti kärsisivät, jos hänen päättäisi päättää elämänsä. Yhteiskunnan jäsenyyden tai yhteisöön kuulumisen tunne syntyy myös hoidon parissa, kun kertojaääni kokee, että hänen puolesta taistellaan sairaalahoidon puolella. Myös kappaleessa "Kaikki tiet vievät Peltolaan" on turvallisuuden tunteesta syntyvä kuulumisen tunteen vivahde, kun kertosaäkeen teemana on psykiatriseen sairaalaan pääseminen: "meenkö länteen vaiko itään / usein eksynyttä pelottaa / mulla on turvallinen olo / kaikki tiet vievät kuitenkin Peltolaan". Jatkuva elämän synkkyys ja alakuloisuus väistyy, kun yhteiskunnallinen turvaverkko on vastassa ja luen tätä myös eräänä kertomuksena luokasta. Kertojaääni näkee, että yhteiskunnallinen turvaverkko on olemassa. Kuulumisen tunne syntyy näissä sitaateissa sairaalayhteisön kautta, joka tarjoaa kodinomaisen ympäristön ja näyttäytyy merkittävänä yksilölle, joka muutoin kokee turvattomuutta ja osattomuutta.

Tässä alaluvussa olen esitellyt lyriikoista tunnistamani kuulumattomuuden diskurssin, joka on yksi kertomus luokasta. Kuulumattomuuden diskurssissa tuotetaan puhetta tavoista ja käsityksistä hahmottaa sitä, kuka saa kuulua joukkoon ja kenen ehdoilla. Ulkopuolisuuden kokemukset voivat liittyä mikrotasolla asuinympäristöön tai oman paikan löytymiseen, terveydentilaan, elämänsä historiaan ja -kulkuun tai yhtäältä ihmisiin, joiden kanssa jakaa arjen. Mielenterveyttä, luokkaa ja monenlaisia tunteita eletään tämän kaiken keskellä. Kun sosiaalinen konteksti otetaan huomioon, saadaan näkyviin laajempi kuva siitä, minkälaisissa puitteissa ihmiset elävät elämäänsä, tekevät valintojaan, omaksuvat elämäntapoja ja mitä se kertoo meistä.

6 Johtopäätökset

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen tehnyt sosiaalitieteellisen ja kulttuurintutkimuksellisen laululyriikan tekstianalyysin. Tutkimuskohteeni ja empiirinen aineistoni koostui iskelmä-, pop- ja rockhenkisen Maustetytöt-yhtyeen lyriikoista, jotka on julkaistu vuosina 2019–2020. Olen etsinyt

vastauksia kysymyksiin, jotka liittyvät mielenterveyden kulttuurisiin käsityksiin, yhteiskuntaluokan elämiseen ja kokemiseen liittyviin merkityksiin ja tunteiden tutkimiseen. Olen kysynyt, *miten mielenterveys ja luokka merkityksellistyvät Maustetyttöjen sanoituksissa ja miten tunteet kiinnittyvät niihin*. Kysymykseni taustalla on konstruktionistinen näkökulma siitä, että kielellisessä vuorovaikutuksessa syntyy ainutlaatuinen ja yhdestä näkökulmasta piirtyvä esitys todellisuudesta. Tutkimukseni on näin ollen osittainen ja tiettyjä valintoja tehden rakentunut, jolloin ulkopuolelle jää monia näkökulmia. Tavoitteeni on ollut kulttuurintutkimuksen avulla ymmärtää mielenterveyttä ilmiönä ja käsitellä sitä yhdessä yhteiskuntaluokan ja tunteiden kanssa.

Koska kulttuurimme on muuttunut diagnoosikeskeisemmäksi entisestään ja mielensairaudet koskettavat yhä useampaa meistä, ei ole ihme, että mielenterveyteen liittyviä haasteita ja kokemuksia kommentoidaan myös populaarimusiikin kentällä. Musiikin herättämät tunteet ja tunteet auttavat meitä käsittelemään elämäntapahtumiamme ja samaistumaan lyriikoissa kerrottujen hahmojen kokemusmaailmaan. Tutkielman teon ajan olen pitänyt mielessä, että en pääse käsiksi muihin kuin ”omiin tunteisiin” (vrt. Rossi 2010, 87), mutta voin ottaa huomioon Ahmedin (2018, 10) ajatuksen siitä, että tunteet eivät koskaan ole yksilöllisiä vaan pikemminkin liikkuvat kokijoiden välillä. Nämä affektiiviset kokemukset yhdistävät meitä jollain tapaa toisiimme. Kuten Ahmed (2018, 248) on todennut, vaikka tunteemme ja kokemuksemme eivät ole samoja, elämme joka tapauksessa samalla maaperällä. Kuulemalla toistemme kokemuksia voimme oppia jotain myös itsestämme.

Hyödynsin analyysissäni diskurssianalyttistä lähestymistapaa, joka soveltuu yleensä hyvin valmiseen tekstiaineistoon. Yksi aineistoni vahvuuksista onkin ollut se, että on ollut olemassa minusta riippumatta (vrt. Juhila & Suoninen 1999, 236–237). Diskurssien tutkimisen lisäksi kiinnostuksen kohteena oli se, miten aineistosta tunnistamani teemat näkyvät yhteiskunnassa ja minkälaisia yhtymäkohtia niillä on mielenterveyden eriarvoisuutta pohtivissa nykykeskusteluissa. Maustetytöt käsittelevät ja jäsentävät sanoituksissaan hyvin tavanomaisia mieleen kiinnittyviä arkipäivän tunteita kuten yksinäisyyttä ja rakkauden kaipuuta. Sanoituksissa elämän epävarmuudet kasaantuvat, ja esiin nousee huonommuuden ja riittämättömyyden tunteita, joiden seurauksena todellisuutta aletaan tulkita erityisesti itseen kohdistuvien epäilyjen ja itselle haitallisten ajatusmallien kautta. Toisaalta sanoituksista voi lukea sen, miten masennus antaa tilaa käsitellä asioita, joiden pohtimiseen hektinen arki ei ole antanut aikaa.

Olen nimennyt kappaleista viisi erilaista diskurssia tai puhetapaa, jotka olivat osittain päällekkäisiä ja limittyviä, sillä tulkiten niiden ammentavan yhteiskunnan yksilölle asettamista vaatimuksista ja

odotuksista. Nämä ovat terveystaloudellinen diskurssi, yksilöllisen tragedian diskurssi, talousdiskurssi, protestidiskurssi ja kuulumattomuuden diskurssi. Tiivistäen, sanoitusten terveystaloudellisessa puhettavassa jäsenettiin mielenterveysongelmien hoitoa yhteiskunnan järjestämän hoidon kautta. Nämä liittyvät julkisessa puheessa keskeiseen ymmärrykseen mielenterveydestä ja murtuneen mielen elvyttämisestä. Tällainen puhetauti oli osittain vertaistuellista meiltä meille -puhetta, ja jossain määrin medikalisaatiokriittistä puheenpartta. Yksilöllisen tragedian puhettavassa korostui kertojajäänen ristiriitaiset ajatukset, joissa ongelmat nähtiin yksilön puutteista tai epäonnistumista johtuvina, ja vastuu niiden ratkaisemisesta on yksin ihmisellä itsellään.

Maustetyttöjen sanoitukset kuulostavat helposti henkilökohtaisten kokemusten kertomuksilta, ja varmasti osittain sitä ovatkin. Kappaleissa tuotetut kokemukset kuvaavat nykyhetken maailmaa, ja toisinaan tällainen kommentointi voi kertoa jotain, mistä yleensä vaietaan. Kuten sen, miten yksilöllisen tragedian diskurssissa vastuun pahoinvoinnista kantaa jokainen yksin. Maustetyttöjen sanoituksissa vaikeita ja eettisesti hankalia mielenterveyteen ja -sairauteen, sekä mielenterveyden ylläpidon oikeudenmukaisuuteen liittyviä kysymyksiä käsitellään osittain ironisesti, jolloin on vaikea paikantaa, kuka sanoituksissa puhuu ja kenen suulla. Mielenterveyteen liittyvää epäoikeudenmukaisuutta ei lyriikoissa pidetä suoranaisesti kenenkään syynä, vaan epäkohtia käsitellään yksilöllisiä kokemuksia tarinallistamalla ja humorististen keinojen avulla. Tästä syystä uskallan pitää Maustetyttöjen humoristista tai ironista lähestymistapaa eräänlaisena vastapuheena kulttuurisille kertomuksille, joissa mielenterveysongelmat ”selätetään” ja niistä palaudutaan. Maustetytöt toimii näin ollen kritiikkinä uusliberalismin kansalaisihanteelle: innostuneille ja innostaville yksilöille (vrt. Jokinen 2015; McRobbie 2009).

Sanoitusten masennustarinoilla kerrotaan todellisuutta, joka ei välttämättä välity nykypäivän sosiaalisen median kuvista ja kertomuksista. Sen sijaan, että Maustetyttöjen teksteissä puhuttaisiin kansainvälisistä tautiluokituksesta tai mielen sairauksista niiden vakiintuneilla termeillä, kaivetaan esiin yhteiskunnan marginaaliin ajettujen ihmisten kokemuksia elämän varjopuolista ja ”väärin” valintojen seurauksista, mikä kertoo siitä, että mielen ongelmien taustalla on paljon muutakin kuin varsinaisia diagnooseja. Esimerkiksi asunnottomuuden kuvaaminen tässä yhteydessä on tärkeää siksi, että asunnottomuuteen liittyvää yhteiskunnallista epäkohtaa tehdään näkyväksi, vaikka samaan aikaan riskinä on, että toistetaan tiettyjä stereotyyppioita. Yksilöllisen tragedian diskurssi kietoutuu näin terveystaloudellisen diskurssin vanaveteen. Tämän aineiston perusteella masentuneet kertojajäänät esittävät itsensä pääasiallisesti itseään syyllistäen, vaikka taustalla vaikuttaa voimakkaasti yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät, kuten köyhyydestä johtuva taloudellinen ahdinko tai

uusliberalismin ihanne yksin pärjäävästä yksilöstä. Sosiologisessa tutkimuksessa (ks. esim. Julkunen 2010, 243) masennus on nähty seurauksena ”itseksi tulemisen” kulttuurin elämisestä: itsemääräämisen painottaminen lisää henkilökohtaista vastuuta ja saa aikaan riittämättömyyden tunteita. Sairaus nähdään tällöin henkilökohtaisena epäonnistumisena siinä, minkälainen yksilön tulisi olla (Kinnunen 2020, 136–137). Näistä juontuvat kulttuuriset representaatiot jatkavat matkaansa, ja niitä toistetaan ja uusinnetaan myös tiedostamatta.

Lisäksi Maustetyttöjen sanoituksissa selitystä mielenterveydellisiin haasteisiin haetaan ympäristötekijöistä, kuten lapsuuden elinolosuhteista, joka osaltaan tarjoaa näkökulman kysymykseeni yhteiskuntaluokan merkityksellistymisestä aineistossani. Olen halunnut ymmärtää, miten luokka ei ole vain jotakin jo olemassa olevaa, vaan miten sitä tehdään ja merkitään – ja ennen kaikkea eletään (esim. Bergroth 2016, Launis ym. 2016, Skeggs 2014, Käyhkö 2014). Tähän pyrin vastaamaan tunnistamieni keskeisten luokkadiskurssien avulla, jotka kertaan seuraavaksi.

Talousdiskurssissa keskitytään rahan puutteeseen, joka tekee näkyväksi sen, miten eläminen varattomana tai elämän hyljeksimänä johtaa epäsuotuisiin valintoihin. Toisaalta talousdiskurssissa esitetään, miten kapitalistisessa yhteiskunnassa talous sanelee monenlaisia ehtoja. Protestidiskurssissa köyhyyteen tai ongelmien kasaantumiseen vastataan kamppailemalla nykyajan vaatimuksia ja keskiluokkaista kansalaisuusihannetta vastaan. Sen sijaan, että lyriikoiden kertojajäät suostuisivat mukisematta pyrkimään aktiiviseksi, ahkeriksi tai innostuneiksi kansalaisiksi, on kertojajäänillä myös näkemyksiä oman elämän haltuun ottamisesta. Kuulumattomuuden diskurssissa luokka rakentuu itseen liittyvän epäilyn, kelpaamattomuuden ja arvottomuuden tunteiden kautta. Muukalaisuuden kokemukset ja alemmuuden tunteet saavat kertojajäänen epäröimään omaa yhteiskunnallista osallisuuttaan ja olemassaoloaan maailmassa.

Sanoituksissa tuotetut luokkaan liittyvät jäsenyydet kiinnittyvät kuulumisen ja kuulumattomuuden tunteisiin ja rakentuvat ideaalikansalaisuuden malliin kuulumisen varaan (ks. esim. Anttila ym. 2016). Kuulumattomuuden diskurssissa esitetään, että ulkopuolisuuden kokemukset syntyvät paitsi mielenterveysongelmien myös rahattomuuden, päihteidenkäytön ja elämän yleisen epävarmuuden seurauksena. Humalahakuisuus tai mielenterveydelliset haasteet eivät toki itsessään ole luokkasidonnaisia asioita, mutta yksilön asema yhteiskunnan rakenteissa vaikuttaa paitsi terveyteen, myös käyttäytymiseen ja elämäntapoihin. Sanoituksissa juomiselle annetaan eri tilanteissa erilaisia selityksiä, jolloin osittain asetetaan myös päihderiippuvaisten ihmisten puolelle. Varsinkin ensimmäisellä levyllä käsitellään alkoholin käyttöä arjessa, jolloin hämärtyy raja sen välillä,

hoidetaanko pahaa oloa alkoholilla ja lääkkeillä, vai onko jatkuva juominen saanut pahoinvoinnin aikaan. Tutkielmanteon aikana mielessäni on herännyt myös kysymys, onko populaarimusiikin näkemyksissä tunnistettavissa tarina siitä, miten humalassa innostumalla voi saavuttaa ihannekansalaisuuden tilan hetkellisesti. Jatkuvan selviytymisen ja keskiluokkaisen onnen tavoittelu ajaa ihmisiä uupumukseen (ja ehkä alkoholin väärinkäyttöön), sillä näissä kamppailussa ei ole varaa epäonnistua.

Ajattelen, että tulkintani on vahvasti sidoksissa omaan aikaansa ja paikkaansa sekä ilmiöön liittyviin ennakko-oletuksiini. Tutkijana olen osa tuloksiani, joita kerron ja paradoksaalisessa asemassa juuri siksi, että olen itsekin kytkeytynyt valtarakenteisiin, joita pyrin tuomaan näkyviin (esim. Grossberg 1995, 263–264). Uskon, että tutkimustuloksistani ja tulkinnoistani voi olla hyötyä sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen kiinnittyvässä mielenterveyskeskustelussa. Perustelen tätä sillä, että tuon tuloksissani esiin, minkälaisia seurauksia luokkaeriarvoisuudella voi olla ja on mielenterveydelle. Sopeutuminen olemassa oleviin olosuhteisiin ei ole mielenterveysongelmia kokevan kannalta ”hyvä pitkäaikaisratkaisu”, vaan uusliberalistisen logiikan diskurssi itsevastuullisuudesta tulee haastaa juuri luokkaeriarvoisuudesta puhumalla. Vaikka talousdiskurssi ja protestidiskussi ovat keskenään jossain määrin jännitteisiä, näen että molemmissa diskursseissa tuotetaan moniäänisiä näkökulmia käsitykseemme mielenterveydestä. Mielenterveys on myös luokkakysymys, ja arkiset affektiiviset kokemukset auttavat jäsentämään sitä. Luokka ruumiillistuu Maustetyttöjen sanoituksissa tietynlaisina kehoina, näkyy vaatetuksena, maistuu kaljana, kuuluu kaikuna ja tuntuu kylmyytenä.

Kulttuurituotteissa voidaan kyseenalaistaa sitä, mitä yhteiskunnassa pidetään normaalina tai epänormaalina, ja näiden käsitysten näkymistä voidaan peilata poliittisen päätöksenteon tasolla. Maustetytöt tuovat terapiahoidon esiin vasta myöhemmin ilmestyneellä albumilla, ja se on silloinkin sivuroolissa, toisin kuin muualla yleistyneessä puhettavassa ja näkemyksessä terapiahoidon hyödyllisyydestä. Syksyllä 2019 eduskuntaan jätettiin psykoterapiaan liittyvä kansalaisaloite (KAA 10/2019), jossa ehdotetaan lakimuutosta perusterveydenhuollon mielenterveyspalvelujen terapiatakuuseen. Tavoitteena on, että kaikilla olisi (työmarkkinastauksestaan tai taloudellisesta tilanteestaan huolimatta) mahdollisuus päästä nopeasti psykoterapiaan tai vastaavaan hoidolliseen palveluun, mieluiten jo ensimmäisen terveyskeskuskäynnin jälkeen. Uudempi kansalaisaloite (KAA 9/2020) on tehty maksuttomaan psykoterapiakoulutukseen liittyen, sillä psykoterapeutteja ei nykyiselläänkään mitenkään voi riittää kaikille. Terapian sijaan Maustetytöt puhuvat halvasta kaljasta ja elämän lohduttomuudesta, ja tämä saattaa kertoa jotain tärkeää nykynuorten hyvin- ja pahoinvoinnista. Psykoterapiaan pääsyn takaamisen lisäksi olennaista olisi katsoa

toimeentulovaikeuksiin ja niiden sukupolvelta toiselle siirtyvillä seurauksille (vrt. esim. Rikala 2018). Lisäksi, kun mielenterveysongelmia pidetään nykyään kaikkien sairauksina, jäävät kaikkein vakavimmin sairaat palveluita suunnitellessa vähemmän sairaiden jalkoihin (esim. Alanko 2017, Helén 2011). Keskusteluterapian hyötyjä ei toki voida kieltää, mutta hoitolinjausten keskittyessä tähän hyväosaisten hyväksi kokemaan hoitomuotoon unohtuu yhteiskunnallinen tilanne, jossa hyvinvointia ei rakenneta kaikille, vaan rikkaimmalle osalle väestöä.

Ahmedin (2010, 216–217; 2018, 263) mukaan kielteisinä kuvatut tunteet voivat olla uusia mahdollisuuksia luovia siitä syystä, että ne eivät suostu mukautumaan tiettyihin yhteiskunnallisiin normeihin tai ajatustapoihin –esimerkiksi onnellisuuden tavoitteluun. Maustetyttöjen sanoituksista olen tulkinut, että yhteiskunnan reunamille karkotetun yksilön mahdollisuus olla osallistumatta kapitalistiseen yhteiskuntaan on alkoholisoitua tai tehdä itsemurha. Osallistuminen yhteiskuntaan taas onnistuu rakentamalla ristiriitaista minuutta huonommuuden tunteiden lävistämänä. Eniten yksin jääneet kertojajäsenet kokevat, etteivät he kuulu mihinkään. Lyriikoissa esiintyy kuitenkin myös toimijoita, jotka kertovat kuulumisen tunteen syntyvän näistä luokkaistuneista kokemuksista. Myös oleminen osa ”onnettomien” ryhmää on olla osa yhteisöä, ja loistaa voi myös hämäryydellä. Maustetytöt laulaa ja kirjoittaa vakavuudella marginaalissa elävistä ihmisistä, ja juuri sen ristiriidan vuoksi puhe mielenterveydestä ja luokkajaosta on helpommin ymmärrettävissä, ja lyriikoiden hahmoihin on helppo samaistua. Muutoksen mahdollisuus lienee juuri tässä: Maustetytöt kommentoi oman sukupolvensa luokan kulttuurisia jäsenyyksiä antaen samaistumispintaa luokan tunnistamiseksi, tekee vastarintaa ihannekansalaisuudelle ja rakentaa lyriikoissaan tulevaisuutta, jossa on vapaus kokea kaikenlaisia tunteita ja silti kokea kuuluvuutta.

Mielenterveyden sosiaaliseen eriarvoisuuteen kiinnittyvä tutkimus on syystä pinnalla nykypäivänä. Aineistolähtöisen tutkimuksen lisäksi näen teoreettisemmat avaukset tähän hyvänä lisänä. Tätä tutkielmaa tehdessä olen pohtinut tunteiden tutkimisen hyödyntämistä sosiaalitieteissä entistä ponnekkaammin. Kuten Ahmed (2018) esittää, tunteilla toiseutetaan ja suljetaan ulkopuolelle, mutta myös rakennetaan yhteenkuuluvutta. Ahmedin (emt. 249) teoria tarjoaa käsitteitä, joilla pelkän epäoikeudenmukaisuuden osoittamisen lisäksi voidaan tarkastella sitä, voisivatko tunteet jopa mahdollistaa parantumisen tai toipumisen – eli parhaimmillaan korjata epäoikeudenmukaisuuden vaikutuksia.

Lähteet

Kohdetekstit

Maustetytöt (2019) *Kaikki tiet vievät Peltolaan*. Is this Art!

1. En saa unta varmaan haudassakaan
2. Ihan niin kuin mukamasten vaan
3. Talvi Talvikin kanssa
4. Viidetoista päivä
5. Halpaa kaljaa ja reseptivapaita särkylääkkeitä
6. Tein kai lottorivini väärin
7. Soitin sulle sanoakseni en mitään
8. Se oli SOS
9. Kaikki tiet vievät Peltolaan
10. Mä loistan kuin hämähä

Maustetytöt (2020) *Eivät enkelitkään ilman siipiä lennä*. Is this Art!

1. Eivät enkelitkään ilman siipiä lennä
2. Ne tulivat isäni maalle
3. Taksilla Vaalaan
4. Syntynyt suruun ja puettu pettymyksiin
5. Jos jäisin onnibussin alle
6. Jos mulla ei ois sua, mulla ei ois mitään
7. Äiti älä huoli
8. Tee se itse
9. Jos vain pääsisin pääsi sisälle
10. Vuoden pimein yö

Kirjallisuus

Ahmed, S. (2010) *The Promise of Happiness*. London: Duke University Press.

Ahmed, S. (2018) *Tunteiden kulttuuripolitiikka*. Tallinna: Eurooppalaisen filosofian seura ry.

Aho, M. (2007) *Tekstien paljous*. Teoksessa *Populaarimusiikin tutkimus*. toim. Aho, M. & Kärjä A-V. Tampere: Vastapaino. 121–131.

- Aho, M. & Kärjä, A-V. (2007) Populaarimusiikin tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Alanko, A. (2017) Improving Mental Health Care, Finnish mental health policy rationale in the era of dehospitalization. Helsingin yliopisto.
- Alasuutari, P. (1996) Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994. Tampere: Vastapaino.
- Anttila, A-H., Kauranen, R., Launis, K. & Ojajärvi, J. (2016) Luokan ääni ja hiljaisuus. Tampere: Vastapaino.
- ARA (2021) Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus. Selvitys 2/2021: Asunnottomat 2020.
- Berger, P. & Luckmann T. (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Bergroth, H. (2016) Luokan ruumiillisuus arjen kokemuksissa köyhyydestä. Teoksessa Luokan ääni ja hiljaisuus. toim. Anttila, A-H., Kauranen, R., Launis, K. & Ojajärvi, J. Tampere: Vastapaino. 166–204.
- Bourdieu, P. (1984) The Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste. London: Routledge & Kegan Paul.
- Brown, V. & Clarke, V. (2012) Thematic analysis. Chapter 4 in Handbook of Research Methods in Psychology. Vol.2.
- Brinkmann, S. (2016) Diagnostic Cultures. A Cultural Approach to the Pathologization of Moderns life. Abingdon: Routledge.
- Brunila, K., Mertanen, K., Ikävalko, E., Kurki, T., Honkasilta, J., Lanas, M., Leiviskä, A., Masoud, A., Mäkelä, K., & Fernström, P. (2019). Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa. Kasvatus, 50(2). 107-119.
- Cabanas, E. & Illouz, E. (2019) Manufacturing Happy Citizens. How the Science and Industry of Happiness Control our Lives. Cambridge: Polite press.
- Erola, J. (2010) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Grossberg, L. (1995). Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa. Tampere: Vastapaino.
- Hall, S. (1992) Kulttuurin ja politiikan murroksia. Tampere: Vastapaino.
- Hautamäki, L., Helén, I. & Kanula, S. (2011) Mielen terveydenhoidon lääkkeellistyminen Suomessa. Teoksessa Reformin pirstaleet (toim.) Helén, I. Tampere: Vastapaino. 70–111.
- Hirsjärvi-Okkonen, S. (2013). Kulttuurisia käsityksiä mielen terveydestä. Itä-Suomen yliopisto.
- Heikkinen, V. (2020) Tekstianalyysi. Miksi kielellisillä valinnoilla on merkitystä? Tallinna: Gaudeamus.
- Helén, I. (2011) Reformin pirstaleet. Mielen terveyspolitiikka hyvinvointivaltion jälkeen. Tampere: Vastapaino.

- Honkasalo, M-L. (2008) Reikä sydämessä. Sairaus pohjoiskarjalaisessa maisemassa. Tampere: Vastapaino.
- Häkkinen, K. (2004) Nykysuomen etymologinen sanakirja. Helsinki: WSOY.
- Jokinen, E. (2015) Tohkeisuus. Teoksessa Prekarisaatio ja affekti. toim. Jokinen, E. & Venäläinen, J. Jyväskylä: Nykykulttuuri. 31–52.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1993) Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Diskurssianalyysin aakkoset. toim. Jokinen, Juhila & Suoninen, E. Tampere: Vastapaino. 75–110.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Diskurssianalyysi liikkeessä. (toim) Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. Tampere: Vastapaino. 54–100.
- Juhila, K. & Suoninen, E. (1999) Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Diskurssianalyysi liikkeessä. (toim) Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. Tampere: Vastapaino. 233–254.
- Julkunen, R. 2010. Jälkitraditionaalinen ja jälkipatriarkaalinen sukupuoli: murtuvat ja uusiutuvat järjestykset. Teoksessa Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit (toim.) Julkunen, R. Tampere: Vastapaino. 224–256.
- Jäntti, S., Heimonen, K., Kuuva, S. ja Mäkilä A-S. (2019) Hulluus kulttuurisena kysymyksenä. Teoksessa Hulluus ja kulttuurinen mielenterveystutkimus. Jyväskylä: Nykykulttuuri. 9–46.
- Jäntti, S. (2019) Kodittomuuksia nuorten mielenterveyskuntoutujien draamaryhmässä. Teoksessa Hulluus ja kulttuurinen mielenterveystutkimus. Jyväskylä: Nykykulttuuri. 159–182.
- Järvinen, K. (2010) Keskiluokan pinnan alta. Teoksessa Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. toim. Erola, J. Helsinki: Gaudeamus. 231–236.
- Järvinen, K. & Kolbe, L. (2007) Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa. Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta. Helsinki: Kirjapaja.
- KAA 10/2019. Terapiatakuu mielenterveyspalveluihin pääsyn nopeuttamiseksi. Eduskunta. (online) <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/3890> (viitattu 6.4.2021)
- KAA 9/2020. Psykoterapian puolesta – Kansalaisaloite psykoterapiakoulutuksen muuttamisesta maksuttomaksi. Eduskunta. (online) <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/7206> (viitattu 6.4.2021)
- Katainen, A. (2011) Tupakka, luokka ja terveystyötytymisen ongelma. Helsingin yliopisto.
- Kauranen, R. & Lahikainen, L. (2016) Luokan äänen ja hiljaisuuden muodostuminen rakenteellisesti ja kokemuksellisesti. Teoksessa Luokan ääni ja hiljaisuus. toim. Anttila, A-H., Kauranen, R., Launis, K. & Ojajarvi, J. Tampere: Vastapaino 46–87.
- Kinnunen, A. (2020) Johtolankoja hulluuteen. Tutkimus mielensairastamiseen kytkeytyvistä kulttuurisista käsityksistä. Joensuun yliopisto.

- Kortteinen, M. (1992) Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Hämeenlinna: Hanki ja jää.
- Kotarba, J-A. (2017) Introduction. The sociology of popular music. Teoksessa *Understanding society through popular music*. Third edition. Abingdon: Routledge.
- Käyhkö, M. (2006) Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa. Joensuun yliopisto.
- Käyhkö, M. (2014) Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 1/2014. 4–20.
- Laki 11.6.1999/731. Perustuslaki. (online) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> (viitattu 31.3.2021)
- Launis, K, Bergroth, H. & Anttila, A-H. (2016) “Luokattomuus” ja eriarvoisuuden kokemus köyhyyskirjoituskilpailun teksteissä. Teoksessa *Luokan ääni ja hiljaisuus*. toim. Anttila, A-H., Kauranen, R., Launis, K. & Ojajärvi, J. Tampere: Vastapaino. 134–165.
- Lehtonen, M. (2000) *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, M. (1994) Kulttuurintutkimus modernin kritiikkinä. *Niin & Näin* 1/94. 12–19. (online) <https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn941-03.pdf> (viitattu 6.4.2021)
- Leppänen, T. & Rojola, S. (2004) Musiikki ja tutkimus, feministisiä kytköksiä rakentamassa. Teoksessa *Feministinen tietäminen*. toim. Liljeström, M. Tampere: Vastapaino. 70–90.
- Marx, K. (1976) *Pääoma III*. Moskova: Edistys. (alkuteos alun perin 1894).
- Maanmieli, K. (2019) Häpeä ja stigma mielisairaaloiden potilaiden ja heidän omaistensa muistoissa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*. 56: 181–191.
- McRobbie, A. (2009) *The aftermath of feminism. Gender, culture and social change*. London: SAGE.
- Mäkelä, J. (1995) Pierre Bourdieu – Erottautumisen teoreetikko. Teoksessa *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. toim. Heiskala, R. Helsinki: Gaudeamus. 243–269.
- Mäkelä, M. & Silfverberg, A. (2020) Aikamme mallitarinoita. Teoksessa *Kertomuksen vaarat, kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. toim. Mäkelä, M., Björninen, S., Hämäläinen, V., Karttunen, L., Nurminen, M., Raipola, J. & Rantanen, T. Tampere: Vastapaino. 23–40.
- Mäkilä, A. (2019) Käsityksiä masennuksesta ja itseen kohdistuvasta negatiivisuudesta 1900-luvun lopun psykologian opinnoissa. Teoksessa *Hulluus ja kulttuurinen mielenterveystutkimus*. Jyväskylä: Nykykulttuuri 283–304.
- Mäkinen, K. (2016) Maahanmuuttovastainen internet-aktivismi, uusliberaali ideaalikansalaisuus ja ylijäämäihmiset. Teoksessa *Luokan ääni ja hiljaisuus*. toim. Anttila, A-H., Kauranen, R., Launis, K. & Ojajärvi, J. Tampere: Vastapaino. 247–276.

- Melin, H. (2010) Tarvitaanko vielä luokkatutkimusta? Teoksessa Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. toim. Erola, J. Helsinki: Gaudeamus. 211–230.
- Ojajärvi, J. (2016) Luokkakamppailusta ja sen piiloutumisesta. Teoksessa Luokan ääni ja hiljaisuus. toim. Anttila, A-H., Kauranen, R., Launis, K. & Ojajärvi, J. Tampere: Vastapaino. 88–133.
- Oksanen, A. (2007) Lyriikka populaarimusiikin tutkimuskohteena. Teoksessa Populaarimusiikin tutkimus. toim. Aho, M. & Kärjä A-V. Tampere: Vastapaino. 159–178.
- Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. (2012) Lasten ja nuorten hyvinvointi kansallinen kohortti 1987-tutkimusaineiston valossa. THL.
- Peddie, I. (2020) The Bloomsbury Handbook of Popular Music and Social Class. New York: Bloomsbury.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2019) Uusi kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Purhonen, S. & työryhmä. (2014) Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen. Tallinna: Gaudeamus.
- Richardson, J., Välimäki, S., Heinonen, Y., Jytilä, R., Meretoja, H. & Torvinen, J. (2016) Ääni. Teoksessa Taide, kokemus ja maailma. toim. Heinonen, Y. Turun yliopisto. 21–76.
- Rikala, S. (2013) Työssä uupuvat naiset ja masennus. Tampereen yliopisto.
- Rikala, S. (2018) Masennus, työkyvyttömyys ja sosiaalinen eriarvoisuus nuorten aikuisten elämänkuluissa. Yhteiskuntapolitiikka 83:2, 159–170.
- Rimke, H. & Brock, D. (2012). The Culture of Therapy: Psychocentrism in Everyday Life. Teoksessa Brock, D. Raby, R. & Thomas, M. P. (toim.) Power and everyday practices. Toronto: Nelson. 182–202.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L. & Lindblom-Yläne, S. (2014) Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma pro.
- Rossi, L-M. (2010) Daughters of Privilege: Class, sexuality, affect and the Gilmore Girls. Teoksessa Liljeström, M. & Paasonen, S. (toim.) Working with affect in Feminist readings, disturbing differences. Lontoo: Routledge. 85–98.
- Salo, M. (2011) Mielenterveyskuntoutujien yhteiskunnallisen aseman muutokset ja demokraattisen mielenterveyspolitiikan mahdollisuudet. Teoksessa Reformin pirstaleet (toim.) Helén, I. Tampere: Vastapaino 259–302.
- Skeggs, B. (1997) Formation of Class and Gender. London: SAGE.
- Skeggs, B. (2014) Elävä luokka. Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, J. (2005) Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Tampere: Vastapaino.

TENK (2019) Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Toinen, uudistettu painos. (online) https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf (viitattu 20.1.2021)

Thoits, A. P. (2010) Stress and Health: Major Findings and Policy Implications. *Journal of Health and Social Behavior*. 51 (S).

Tolonen, T. (2008). *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tyler, I. (2008) "Chav Mum Chav Scum": Class Disgust in Contemporary Britain. *Feminist Media Studies*, 8:1, 17–34.

Vadén, T. (2010) *Kaksijalkainen ympäristövallankumous: pamfletti synnyistä*. Tampere: Osuuskunta Rohkean reunaan 2010.

Vuoristo, M. (2010) *Huumorinkeinot Leevi & the Leavingsin Gösta Sundqvistin lyriikoissa*. Tampereen yliopisto.

Weber, M. (1978) *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Berkley: University of California.

Uutislähteet:

Helsingin uutiset (2020) Varis, T. Alma ja Maustetytöt olivat viime vuoden ilmiö – nyt livetapahtumista löytyy trendi, joka kertoo laajemmastakin muutoksesta. (online) <https://www.helsingin uutiset.fi/paikalliset/1198299> (viitattu 1.4. 2021)

HS (2019) Kemppainen, J. Ilman mausteita. (online) <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000006123448.html> (viitattu 6.4.2021)

IS (2020) Salomaa, A. Maustetyttöjen uusi single julkaistaan huomenna. (online) <https://www.is.fi/musiikki/art-2000006537244.html> (viitattu 31.3.2021)

Yle (2019) Vedenpää, V. Alkuvuoden musiikki-ilmiö Maustetytöt: Tästä ei ole suunta kuin alaspäin. (online) <https://yle.fi/uutiset/3-10871816> (viitattu 1.1.2021)

Voima (2020) Forss, T.K. Lumettoman talven tarinoita. Suruun syntyneet ja pettymyksiin puetut Maustetytöt. Tampere: Sanomamanu. 22–23. (9/2020)